

Fremtiden kommer af sig selv fremskridt skal der arbejdes for

Af Finn Brunse

Der er stor aktivitet omkring sogne- og kommunehistorie; den seneste bog Tume's torp »Tommerup Sogns historie« er lige på trapperne og kan bestilles hos Lokalthistorisk Forening, og hermed er Tommerup Kommune og de tidligere sogne Verninge, Brylle og Tommerup vel beskrevet historisk såvel som nutidigt. Lokalthistorisk Forening & Arkiv gør også et stort arbejde for at indsamle dokumentation og forskellige arkivalier fra sognenes historie, og viste i øvrigt et udsnit frem ved foreningens 25-års jubilæum, lørdag den 18. oktober, samtidig med at Brylle Gamle Rytterskole blev taget (officielt) i brug som kultur- og borgerhus.

Hvis jeg med udgangspunkt heri skal give et lille historisk tilbageblik for året 2003 i Tommerup, vil færdiggørelsen af de store byggeopgaver på skoler og rådhuset naturligt fylde en del. Sammen med nye cykelstier, renoverede veje, nyanlagte torve og pladser er vi både i indhold, indretning og form parat til at møde en række af de udfordringer fremtiden måtte bringe. Også udvidelsen af sportsfaciliteter og Støtcentret Nyholmgaard vil blive færdiggjort i 2003. Det har naturligvis kostet at føre disse anlæg ud i livet. Det var der klarhed over, da planerne blev lagt og såvel mål som intentioner er blevet fulgt. Der har været et godt samarbejde som har betydet meget både for resultatet og økonomien.

Færdselssikkerhed, og forebyggelse i det hele taget, er et af vore højt prioriterede mål. Dette ligger naturligt nok bag de initiativer som Kommunalbestyrelsen har taget, men også samarbejdet med bl.a. Amtskommunen og vores lokale og meget aktive Færdselssikkerhedsgruppe har haft betydning for den markante forbedring der er sket på dette område.

Tommerup var i den sammenhæng udgangspunkt for et mindeløb som satte fokus på færdselssikkerhed. Med start ved Broholm Kirke og afslutning ved Christiansborg blev der under mottoet:

»I findes så længe I mindes« gjort opmærksom på trafik, forebyggelse og sikkerhed, samtidig med at trafikofre blev mindet. Når løbet tog sit udgangspunkt i Tommerup Kommune, skyldes det alene at ide og godt forarbejde kom fra gode lokale kræfter.

Iderigdom og god lokal opbakning lå også bag Åben kommune arrangementet som satte sit præg på bybilledet en søndag i maj. Arrangementet synliggjorde Tommerup på en positiv måde. Sådan som jeg har hørt det, både indadtil som udover kommunegrænserne. Det var også målet for den udviklingsgruppe som koordinerede arrangementet. Der drages naturligvis nogle erfaringer både hos deltagere og arrangører som vil komme et nyt initiativ i foråret 2004 til gode. Det bliver ikke det samme arrangement. Skal vi synliggøres, er det vigtigt at det ikke er nøjagtigt det samme år for år.

Ved at tage udgangspunkt i nogle af de styrker vi har, kan vi dels øge opmærksomheden på men også udviklingen af Tommerup og samtidig blive bedre til det vi har som særlige værdier og mål.

Åbenhed og medansvar har som bekendt været et andet højt prioriteret mål. Det arbejdes der med hele tiden. Bl.a. har et politisk ønske om et Ungdomsråd været på dagsordenen i 2003. Det er ikke helt lykkedes at finde den rigtige form. Jeg synes imidlertid at det er meget væsentligt at få demokratisk medleven ind så tidligt som muligt i den måde vi praktiserer demokratiet på i Tommerup Kommune, og at bestræbelserne skal fortsætte.

Den 20. november markerede de politiske partier i Tommerup og Kommunalbestyrelsen at vi nu er midt i en valgperiode.

Der kan gøres status, bekræftes at der arbejdes videre med de satte mål samt sættes nogle nye, fordi krav, forudsætninger, og forventninger hele tiden ændrer sig.

Det særlige tema på mødet var Strukturkommissionen, som blev nedsat for at se på de offentlige opgavers fordeling og fremtidige strukturer i kommuner og amter. Strukturkommissionens betænkning kommer den 5. januar 2004 og er meget naturligt ventet med spænding i den kommunale verden.

Selvom det endnu ikke er offentligt kendt hvad der er anbefalet i betænkningen har der, ikke mindst inden for de seneste måneder, været debatteret meget om amternes nedlæggelse, større kommuner eller noget helt tredje. Diskussionen har mere beskæftiget sig med det færdige resultat end med hvordan sådan et spørgsmål gøres til genstand for en vurdering blandt de politiske partier og kommunernes befolkning. Lidt bagvendt synes jeg. Jeg mener vi bør kende opgaverne, inden vi lægger os fast på en bestemt form, og derefter er meget åbne for at arbejde positivt for ændringer, hvis det er det der skal til.

Det var ikke helt tilfældigt at jeg indledte artiklen med sogne- og kommunehistorie. Det er vigtigt at bruge sin historie dels for at kunne forstå sin nutid, men bestemt også for at kunne forme sin fremtid. For som nævnt kommer fremtiden af sig selv, det gør fremskridtet ikke.

Måske skal vi nu til at skrive det sidste kapitel af Tommerup Kommunes historie. I hvert fald i den form vi kender den nu, og i løbet af en årrække indgå i overvejelserne omkring en anden inddeling af såvel amter og kommuner. Det vil de kommende måneder vise.

Jeg er ikke i tvivl om at det nye år vil være præget af denne debat. Set fra en kommunal synsvinkel, også i Tommerup, er der

en opgave i at fremtidssikre et godt kommunestyre. Jeg tror fortsat på at de fleste offentlige velfærdsopgaver er placeret bedst i kommunerne, så tæt på borgerne (og politikerne) som muligt. Dermed også på den mest naturlige indgang til den offentlige sektor. Sagt på en anden måde skal kommunerne have ansvaret for de velfærdsopgaver hvor borgerkontakten er størst, og dermed også muligheden for direkte ansvarliggørelse af de lokale politikere og brugerbestyrelser.

Er Tommerup kommune stor nok til at møde de udfordringer og opgaver der kommer til os? Svaret på det kan reelt først gives når opgaverne er kendt. Der er imidlertid ikke tvivl om at vi, uanset størrelse og opgavemængde, skal være meget opmærksomme på kvaliteten i vores ydelser og tegn på sårbarhed i den nuværende organisation.

Der er ikke ført bevis for at større kommuner er det rene paradys og de mindre det modsatte. Og ifølge forskerne på området forholder det sig heller ikke sådan.

Hvad så med demokratiet? Er medbestemmelsen mindre i større kommuner og omvendt større i mindre kommuner. Mulighederne er principielt de samme. Hvordan de så udnyttes kan være meget forskelligt. Dog tror jeg at den følte mulighed for at komme i direkte kontakt med sine politikere er størst i de mindre kommuner.

Hvad kan der så uddrages af det? I hvert fald ikke at der er et meget stort behov for en omfattende kommunalreform. Snarere at der undervejs siden 1970, hvor den sidste store reform var, er sket en løbende tilpasning samt mere samarbejde mellem kommunerne om de større opgaver. Hvad skal et beskedent nytårsønske fra Tommerup så være.

Samtidig med erkendelsen af at der skal ske en løbende tilpasning af det offentli-

Finn Brunse planter et træ.

ges opgaver og struktur samt vurderingen af nye samarbejdsfelter også med den private sektor, skal der være tid til en tilstrækkelig folkelig debat samt være en bred politisk opbakning. Der skal være plads til forskellighed.

Der skal ikke laves forandringer for forandringernes egen skyld. Der skal være en rimelig sammenhæng mellem de vurderede forbedringer på lang sigt og de økonomiske, demokratiske og personalemæssige omkostninger på kort sigt. Endelig mener jeg at der skal fastholdes et folkevalgt regionalt niveau.

Tilbage helt lokalt mener jeg, at der er opnået gode resultater også i 2003. At vi hele tiden er åbne overfor forandringer og ofte selv tager initiativet. At vi har et godt stabilt og udviklingsorienteret samarbejde i Kommunalbestyrelsen, i medarbej-

derkredsen og med en række samarbejdspartnere i og uden for kommunen.

Der er mange gode aktiviteter i Tommerup Kommune som udspringer af et godt foreningsliv og mange engagerede borgere. Vores venskabsbysamarbejde og kontakten til og samarbejdet i kredsen af 12 europæiske Kulturlandsbyer er med til at give Tommerup et vidt og international forståelse, som også sætter sit positive præg på vores lyst til at være med fremme – også hvis der skal diskuteres nye strukturer. Jeg er sikker på at Tommerup Kommune ikke vil blive glemt.

Afslutningsvis vil jeg takke Kommunalbestyrelsen, medarbejdere, samarbejdspartnere og foreningsliv for et godt samarbejde og samtidig benytte lejligheden til at ønske alle i og udenfor Tommerup Kommune en glædelig jul samt et godt nytår.

Juleeventyret om Scrooge og alle os andre ...

Af sognepræst Svend Faarvang

Og det skete i de dage!

Vi kender ordene så godt. Om kejseren, der befalede, at alle folk skulle tælles. Om Josef og Maria, der måtte ud på den lange rejse fra Nazareth til Betlehem, selv om Maria ventede sit barn. Om hvordan der ikke var plads til dem, da de nåede frem, så de måtte tage til takke med en stald. Og om hvordan Jesus blev født og lagt i en krybbe, mens stjernen strålede, englene sang og hyrderne og senere de vise mænd kom og glædede sig over den nyfødte: frelseren, Kristus, himlens kongesøn.

Jo, vi kender ordene så godt: Det skete. Det skete faktisk, at Guds egen søn blev menneske, og der var ikke plads til ham. »Alt optaget«, stod der overalt den første jul.

Og »Alt optaget« står der stadig mange steder og hos mange mennesker, når julen står for døren. Men ligesom dengang i Betlehem er der stadig så megen kraft og glæde i julens evangelium, at lukkede døre bliver åbnet og stivfrosne hjerter tøet op. Sådan mærker vi det f.eks., når vi synger vore dejlige julesalmer.

For 160 år siden – i 1843 – skrev Charles Dickens »Et juleeventyr«, der næsten er som en julesalme, og derfor hedder det også »A Christmas Carol« på engelsk. Det handler om en mand, der hader julen.

Alle mennesker har et navn, og ham her hedder Ebenezer Scrooge, og alle, der kender ham, ved, at han er den nærgigste og mest vrisne person, der tænkes kan, – især ved juletid.

Når nogen f.eks. kommer for at samle penge ind til de fattige, vil han naturligvis ikke give noget, og der er i det hele taget så koldt og trist omkring ham, for han har kun een ting i hovedet, og det er penge. Dem har han mange af, for han er dygtig til at drive sin lille forretning, hvor han får hjælp af sin kontormand, Mr. Cratchit, som ikke får lov til andet end at arbejde dagen lang for en ussel betaling. Selv lidt varme fra pejsen under Scrooge ham ikke, og han prøver ustandselig at tage humøret fra ham.

Eventyret begynder for alvor, da den stive og nærige Scrooge kort før jul får besøg af sin gamle kompagnon, Mr. Marleys

genfærd. Han er død for længst, men nu kommer han for at advare Scrooge. For ligesom ham var også Marley – i sit liv – bundet af begærlighed og jagten på penge og kendte ikke til gavmildhed og havde ikke øje for andre end sig selv. Men alt, hvad jeg ikke fik gjort i mit liv, forfølger mig nu, fortæller genfærdet Scrooge.

Og for at han for alvor skal få øjnene op for dette, skal Scrooge få besøg af tre ånder. De skal vise ham julen, som den var, som den er, – og som den kunne blive. Og uden at gå alt for meget i detaljer kan jeg blot fortælle, at det bliver en forfærdelig oplevelse for Scrooge. For han ser

nogle glade scener fra sin barndom og ungdom, der står helt i modsætning til den triste måde, han i årevis har levet sit liv på, fordi han har troet, at et menneskes rigdom kan gøres op i penge.

Senere tager Den nuværende juls Ånd ham med på en rundtur til steder, hvor julen er fuld af glæde og gavmildhed. Det er folk med gode hjerter, de besøger, men mest fattige folk. Hvorfor er det sådan? spørger Scrooge. Fordi de er ærlige og kærlige og trænger mest til julen og har nemmest ved at vise glæde og barmhjerlighed, svarer ånden.

Og så besøger de også kontormanden, Mr.

Cratchits familie, hvor julemåltidet er en stor højtid, men hvor Scrooge til sin forfærdelse ser, at den yngste søn er truet af sygdom og nød. »Gode, rare ånd! Sig, at han ikke skal dø!« beder Scrooge, der bliver mere og mere berørt af det, han ser, og frustreret over, at han tilsyneladende ikke kan gøre noget for at hjælpe.

Den sidste ånd er måske den værste for Scrooge at opleve. For den viser ham, hvordan hans liv er ved at være slut, og ved hans død er der ingen, der vil savne ham – og ingen, der vil sørge over ham. Hans liv har været uden mening og uden glæde. Men da er det, han kommer til at

tænke på, hvad Marleys genfærd havde sagt: »Du har stadig en mulighed, et håb om at undgå min skæbne! Hvis bare ikke du lukker dit hjerte for det, de tre ånder lærer dig!«

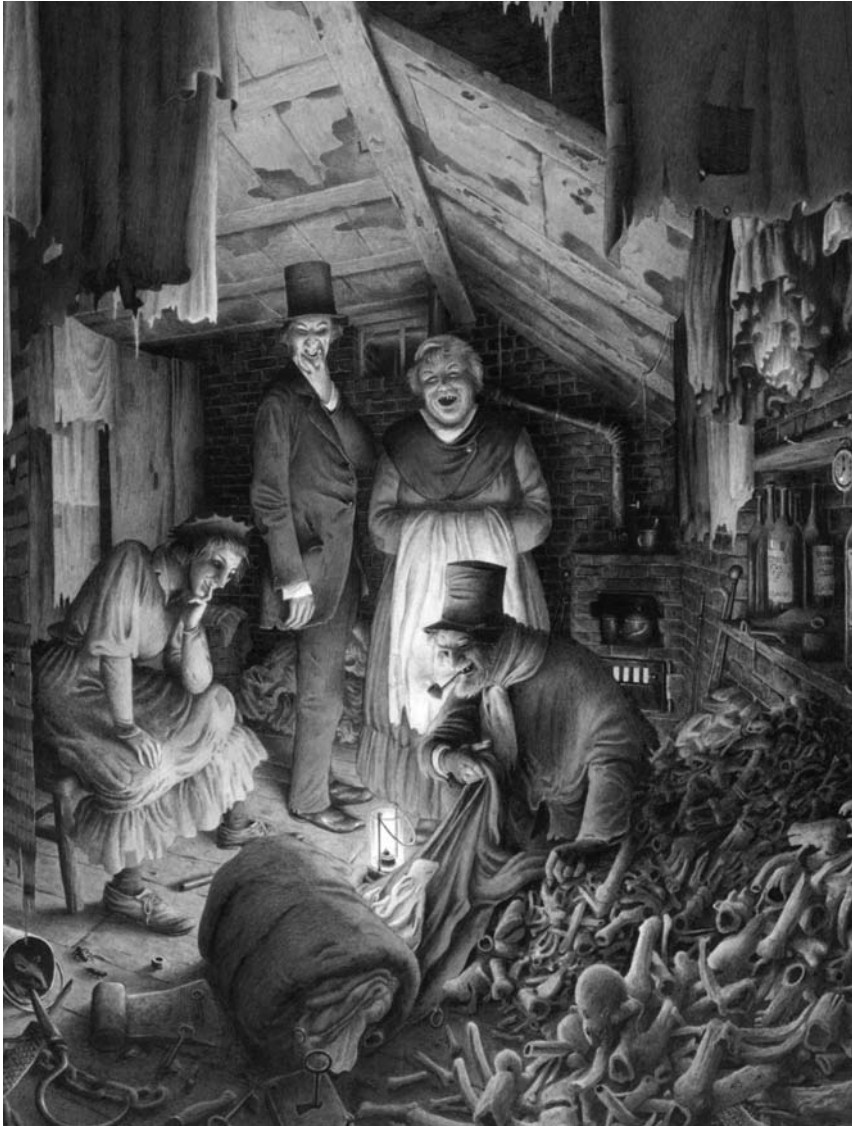
Og pludselig er det som om Scrooge vågner af en lang, ond drøm. Han, der ikke har smilet eller leet eller glædet sig i lange tider, giver sig pludselig til at le overstadigt, mens han øver sig i at sige »Glædelig jul!« Julens klokker ringer, og Scrooge bliver grebet af en stor lyst og trang til at deltage i julens glæde.

Han forærer den største kalkun, han kan skaffe, til den fattige kontormand og hans store børneflokk, han ønsker alle omkring sig en glædelig jul og tager endda imod den invitation, han har sagt nej til så tit, om at være med i julefejringen henne hos sin nevø.

For onkel Scrooge er ikke længere den gamle gnavne og nærige Scrooge. Han har undergået en forvandling. Han er blevet et medmenneske. Et godt menneske, der viser medfølelse, omsorg og opmærksomhed, og der er glæde

omkring ham. Mr. Cratchit giver han lønforhøjelse, og han hjælper familien, så det ikke skal gå som ånden lod ham frygte: Nej tværtimod, – den yngste søn, lille Tim, får det bedre og overlever.

Og hvis der var nogen, der forstod at holde jul, så var det gamle Scrooge, slutter Dickens sit eventyr. Nogle lo over at se ham så gavmild og glad og forandret, men han lod dem le og ænsede dem knapt, for han var klog nok til at vide, at der aldrig sker noget godt på denne klode, uden at visse folk morer sig over det. Men hans eget hjerte lo og glædede sig, og det var nok for ham!

Ja, hvis nogen forstod at holde jul, så var det ham, for efter alt det Scrooge havde været igennem, var han klar over, at det er glæden, man lukker ude, hvis man ved juletid hænger et »alt optaget-skilt« på sin dør. Der kan være så mange begrundelser for, at man har så travlt med sig selv og sit eget, – og så meget, man er optaget af og som tager ens tid.

Men en ting skal man huske på, og det er, at det var glæden, der blev født julenat, og den skal man ikke lukke sin dør for.

Hjerte, løft din glædes vinger!
Over muld – underfuld – englesangen
klunger; hør og mærk de toner søde:
Himlen lydt melder nyt:
Kristus lod sig føde!

Det siges, at der engang var en præst, som ved et uheld kom til at indføre et barn for meget i kirkebogen. Det var naturligvis inden de computertider, vi nu er godt i gang med. Og da man ikke kan viske ud i en kirkebog, skrev præsten i anmærkningsrubrikken: »Dette barn skyldes udelukkende sløseri fra min side!« Sådan skrev jo Lukas ikke, da han skrev sit juleevangelium. Og det var heller ikke sløseri fra Guds side, der førte til, at Jesus

blev født i Betlehem. Nej, det var ødselhed. Sin egen søn lod han blive menneske. Han sendte et budskab til verden om sin grænseløse kærlighed og glæde.

Gud greb ind. Ikke ved at fjerne alt mørke og al sorg, men ved at tænde lys og håb midt i sorgen og mørket. Ikke ved at afskaffe tvivlen, men ved at give os den tro, der kan flytte bjerge. Ikke ved at fjerne kulden, men ved at give Scrooge og alle andre triste og nærige mennesker den indre varme og glæde, der kan optø selv stivfrosne hjerter.

Julen siger: Ja, Gud greb ind. Han blev menneske. Gud kom til jorden. Derfor skal vi ikke søge med lys og lygte i overnaturlige sfærer. Gud blev menneske, for at vi skal blive menneskelige, for vi er jo skabt i Guds billede, ja, ikke bare menneskelige, men medmenneskelige.

Jesus er Guds udtrykte billede – viser os Guds barmhjertighed, gavmildhed, medfølelse og glæde. Alt det, vi skal lære at tage imod – og give plads i vort liv med hinanden – sådan som Scrooge lærte det i Juleeventyret.

Julen er et eventyr, – et mirakel. Når vi har aller mest travlt med alt vort, så bliver det dog jul. Dem, der dengang i Betlehem havde nok i sig selv og både på den ene og

anden måde havde sat »alt optaget-skilte« op, fik besøg af Guds sendebud, der fortalte – ikke om Guds sløseri, men om, at Han i sin ødselhed havde fået øje på dem – og fortalte om freden og glæden, der skulle være for alle, og englenerne sang så smukt, at de – og vi – ikke kan lade være med at synge med:

Dejlig er den himmel blå,
lyst det er at se derpå,
hvor de gyldne stjerner blinke,
hvor de smile, hvor de vinke,
os fra jorden op til sig.

Det var midt i julenat,
hver en stjerne glimmed mat,
men med eet der blev at skue
een så klar på himlens bue
som en lille stjernesol.

Stjernen over stalden i Betlehem viste hyrder og vise mænd og også alle os, der fejrer jul i vore dage, at glæden blev født – helt ind i Scrooges og vores hjerter, og derfor kan vi leve i denne verden med en tro på, at livet er levende og fuldt af håb – trods alt!

Det skete – og julens eventyr og mirakel sker igen – år efter år. Guds kærlighed åbenbares som et barn i en krybbe. Gud elsker mennesker. Det budskab vælter vor selvtilstrækkelighed og smelter vore kolde hjerter og tager vor sorg og vore bekymringer fra os. Fordi julens mirakel er, at lyset og glæden fra Guds rige skinner ind over vort menneskeliv og vor almindelige dagligdag. Lad os se julen netop i det lys. Og lad os tage lyset og glæden med os videre, – også når festdagene er forbi.

Hver jul skal den gamle historie fornys
og lyse mer' end de julelys,
der tændes i hele verden.

For det var glæden, de hørte om,
trods afmagt, kulde og fattigdom.
Den nat kom glæden til verden.

Og alt var lukket. De fik en stald,
og båsen var lille og krybben smal,
kun her var der plads til glæden.

Guds søn blev født i en bitter nat,
som alle følte var gudsforladt,
og plads var der ingen steder.

Og lukker vi sure og triste vor dør,
har glæden jo prøvet det hele før
– og dog blev den født i julen!

Glædelig jul!
Svend Faarvang

Copyright illustrationer:
© Robert Innocenti 1990
Den danske udgave:
© Munksgård København 1990
ISBN 87-16-10485-4

Bryllup på Kamgården i Tommerup

*Fra Lokalhistorisk forening
v. Arne Rasmussen*

En ung mand fra Skovstrup – Morten Nielsen – som førte dagbog beskriver i 1861 et bryllup på Kamgården mellem Peder Rasmussen og Nielsine Kam.

Morten Nielsen var født på Elleruplund i Skovstrup i 1825. Han var gode venner med familierne på Kamgård og Dyrehavegård, hvorfor han var med til bryllupsfesten.

Peder Rasmussen var fra et lille hus, der lå over for Tommerup præstegård, hvor hans far arbejdede, og han kom som 14-årig i tjeneste som dreng på St. Appe, hvor han var i 2 1/2 år. Derefter rejste han til Odense, hvor han, efter at have været medhjælper i Blumensåds sæbefabrik og senere bestyrer og forpagter afsamme i alt i 17 år, blev selvstændig brygger i 5 år i lejede lokaler i Vestergade i Odense. Han var i denne 5-årige periode medlem af Odense By's borgerrepræsentation indtil april 1861, hvor han som 38-årig blev gift med den da 35 år gamle Nielsine Kam. Denne fortælling om Peder Rasmussens ungdom og arbejdsår i Odense er taget med for at forklare, at det for 140 år siden ikke var så let for en ung mand fra et jordløst hus at

Endvidere var han i 1880'erne en af foregangsmændene ved starten og bygningen af Karlskilde andelsmejeri, der blev bygget på hjørnet af Karskildevej (nu Krengerupvej) og Hovlækkevej på en af Kamgårdens marker. Vi bringer her Morten Nielsens beskrivelse af brylluppet – holdt i datidens sprog:

Bryllup På Kamgården I Tommerup

Elleruplund Onsdag den 24 April 1861

til høitideligt Optrin som dette idag. Da jeg gik ind i gården gjorde det et opløftende Indtryk at se Dannebrog Veie i haven. Alt var smukt både ude og inde og straks var jeg i en ret munter Stemning. Her var intet stivt intet snerklet eller patentligt, det var så frit altsammen, 5 musicu fra Odense og 4 andre af 5 bataillons Musikkorps var der, men man modtoges ikke ellers med Trompetskål. Ved Middagstid ankom Brudgommen fra Odense fulgt af ikke så få læs af hans Venner derude fra, L. Grønlund, J. V. Nielsen.

Clausen, Carl Nielsen Blumensådt Vajsenhans, Veber, tillige med deres Damer. Efter at have spist Frokost reiste vi Kl 2 til Kirke. Ved Peder Christensens havde Conrad opreist en smuk Æresport, blomster og grønt var flere steder strøet, og ikke få dannebrogflag vaiede. Ved Indgangen til Kirkegården var også Æresport, og der stod en uoverskuelig Folkestimmel fra flere Sogne trint omkring, så stort at jeg aldrig har seen Mage og man kunde næppe trænge sig igjennem. Våbenhuset var som en Løvhytte og idet man kom dertil og så ind i den med grønt og dannebrogflag i hundredevis smykkede Kir-

meget fik jeg at høre, at han sagde at de begyndte deres Vandring under heldige Omstendigheder,men at det var og er ikke nok hvis de ikke havde Vorherre med, Sangen ledsagedes med Musik.Skolebørnene var også på Pulpituret,det var høitideligt,Skade at der var sådan en larm af de mannge Nysgjerrige.Straks efter at vi var kommet tilbage til Kamgården gik vi tilbords hver Herre fik sin Dame og jeg fik såmæn en gammel Enke fra Assenbølle Anders Kams Enke fra Assenbølle,og fik hende slæbt op ad Trapperne til Salen hvor jeg fik den så overmåde heldige plads ligefor Brudgommen og Fru Thurah med Udsigt over haven hvor Danne-

brog veiede over Byen til Kirken en i sandhed misundelsesværdig Plads.Så spiste man først Suppe og så hønsraogout med kage,dernæst noget som vist heder Vanille,og et slags Rødgrød,Kalkunsteg og drevstekage,alt blev skyllet ned med et godt glas St Juline.Sæbesyder Blumen-sådt udbragte Brudeparrets skål efter at en Sang »Så glade droge vi fra Kjære hjem« forfattet af Hattemager N.Dosih var afsungen,nok en Sang blev afsungen o.s.v.Brudgommen holdt en lille Tale hvori han fornemmelig gav tilkjende at det var ham der på Tirsdag for 24 år siden gik med en Bylt under Armen og vilde til Odense,og da han kom lidt fra sit hjem satte han

sig ned og græd og det var fordi han i Skolen havde set dybt ind i et par Pigeøine.Musikken spillede i haven og i de tilstødende Værelser,der blev råbt hurra og spillet Fanfare o.s.v. Endelig blev en tredie Sang forfattet af Maler Gjeahn »En Kjærligheden Luftning gennem bølger« afsungen.Man drak af glassene,man klinkede,man smilte og det var jo nok så morsomt.Efter Bordet spadserede man i Haven. Familien fra Klarskov ankom hvoriblandt Frits Leth med hvem jeg fik en veelsignet sød Samtale,vi blev ret fortrolige og Dus,han fortalte mig om Ida der ikke nåede at blive ham mere end en Søster men dog en Søster i Vorherre.Med Møller fra Tallerup havde jeg en lang Samtale om Stuben,han gav mig ikke meget håb,men jeg fik dog en hel del sagt til ham og så kan det gå som det kan.Ud på Aftenen blev der Danset,der blev sunget firstemmige Sange,man glemte ikke at røge Cigar,man passiarede-med et Ord det var livligt.Da det var henad Midnat reiste en stor del af de Fremmede og jeg reiste også.-Sære Tanker krydsede igjennem min Sjæl da jeg gik.Jeg havde mødt kjærlige bløde Øine og Smil-Venlige Erindringer fra Fordums Dage,jeg tænkte meget på min lille søde Fæstemøe og på den Dag som vi håbe der oprinder engang for os som den idag er oprunden for Rasmussen og Sine og jeg var let og glad om hjertet thi jeg havde oplevet en mageløs Dag.

Viet i Værninge Kirke den 4 Januar 1817
Jørgen Rasmussen Kam 45 År Gårdmand
i Tommerup og Christiane Nielsdatter
Tingberg Værninge.

Tommerup Kirke 1823 Født
Peder Rasmussen Født den 17 April
1823,hjemmedøbt den 17 April Fremstil-
let i Kirken den 1 Juni 1823.Forældre.-
Gårdmd Rasmus Madsen og K Anne
Regine Michelsdatter i Tomme-
rup.Faddere.Gårdmd Jens Fugl og K.
husmd Lars Pedersen og K,samt Gårdmd
Niels Andersen alle i Tommerup.

Tommerup Kirke 1825 Født den 9 Maj
Nielsine Jørgensdatter Kam født den 9
Maj 1825 hjemdøbt, den 9 Maj i Kirken
den 19 juni.-Forældre. Gårdmd Jørgen
Rasmussen Kam og K,Christian Niels-
datter Tommerup.Faddere.Gårdmd Niels
Tingberg og k og Datter fra Vær-
ninge.Gårdmd Jørgen Andersen
Nårup,og do af Assenbølle Gårdmd
Anders Kam.

Tommerup Kirkebog 1861 den 24
April.Copuleret Ungkarl og Brændevins-
brænder og Brygger.Peder Rasmussen 38
år i Odense og Jomfru Nielsine Jørgens-
datter Kam 36 år i Tommerup
Forlovere- Gårdmd Laurits Grønlund i
Tommerup og Gårdmd Rasmus Kam i
Dyrehavegård. Viet den 24 April 1861.i
Kirken. Tillysning-1-7-og 14 April.

»Et jævnt og muntert, virksomt liv...«

Af Lise Brun

Illustrationer Per Ravn

»Farmor, du lovede at fortælle mig en godnathistorie«, lød det inde fra soveværelset, hvor den syvårige Mads var i færd med at banke sin hovedpude i de rette folder i den store dobbeltseng.

»Jaja, jeg kommer om et øjeblik«, svarede Hanne ude fra køkkenet, »jeg skal bare lige have tømt opvaskemaskinen først, så er jeg der«. Hun tog som det sidste bestikene op af kurvene og fordelte indholdet i skuffen – teskeerne altid forrest i den øverste skuffe under køkkenbordet. Så hældte hun frisk vand i et glas og tog det med sig ind i soveværelset.

»Hvad synes du så, at jeg skal fortælle dig om i aften?« spurgte hun, idet hun satte sig på sengekanten hos Mads.

»Vil du ikke nok fortælle mig noget fra gamle dage? Fra dengang da du var lille?« lød det forventningsfuldt fra drengen, som nu støttede sig halvt siddende op mod hovedgærdet. Benene havde han trukket op under sig og lagt armene om knæene. »Åh, hva', farmor?«

Hanne smilede: »Jeg vil nu hellere fortælle dig noget om vores familie for endnu meget længere siden, fra dengang da byen her var meget mindre og der slet ikke boede nær så mange mennesker som nu.«

»Så var der heller ikke så mange huse – vel, farmor?«

»Nej, og heller ikke så mange veje – og de, der var, var slet ikke så fine som dem i dag.«

»Det må have bumpet ordentligt i bilerne så.«

»Næh, du, man kørte i hestevogn – og der var ingen lys på vejene om aftenen.«

»Jamen, farmor, så kunne de da bare blive hjemme og se fjernsyn, ikke?«

»Nej, Mads, for fjernsynet var slet ikke opfundet endnu.«

»Så må de have kedet sig! Var der hverken Disneyshow eller Bubbers søndagsklub? Hvad lavede lavede de så? Fortæl, farmor! Mads skubbede sig bedre tilrette og så spændt op på Hanne.

Og Hanne fortalte – om dengang da Stationsbyen kun havde godt 250 indbyggere i begyndelsen af 1900-tallet. Hun fortalte den historie, som mundtligt var blevet fortalt for hende som for generationer før hende om den gang, da Bågegård var en proprietærgård, som blev ejet af Frederik Hjort. Med et lidt skævt smil tænkte hun samtidig på, hvordan gården nu så ud. Med indfaldent tag deroppe over vejen, hvor hun ofte havde måttet bremse op for de fritgående høns, der rendte ned ad skråningen og midt ud på den trafike-

rede vejbane. Det var svært at forestille sig, at det en gang havde været en statelig gård.

Nu berettede hun for Mads om, hvordan der havde været en mølle, Skelskov mølle, som Hjort også havde ejet. Det var en rigtig hollandsk mølle med ikke mindre end seks kværne. Hjort havde anskaffet den for at tjene penge, for købet af Bågegård havde stået ham i et større beløb, end han først havde regnet med og han havde ansat en mand, Rasmus til at passe møllen.

Inde i selve møllen var der en lillebitte lejlighed, meget trang, men der boede Rasmus med sin kone og sine børn. De tog til takke med den lille bolig, selv om det betød, at den yngste, endnu et spædbarn, måtte sove i den nederste skuffe i den dragkiste, som konen, Magda havde bragt med sig som en del af sit brudeudstyr. De andre børn deltes om sengepladser to og to og den ældste, en dreng, sov på slagbænken i det lille køkken.

Selvfølgelig kunne Magda og Rasmus tale om, at det ville være en Guds velsignelse, om de kunne få sig en større bolig, men med så mange børn at brødføde, var mulighederne for at skaffe midler til det kun ringe. Rasmus vidste, at han faktisk skulle være taknemmelig over, at han i det hele taget havde fået møllen at bestyre. Da han under et reparationsarbejde på en mølle et andet sted var blevet ramt af en møllevinge, blev hans førlighed varigt skadet og han var bare glad for, at den ældste søn kunne hjælpe ham med de tunge sække, der skulle håndteres, når bønderne kom ind for at få malet årets høst af brødkorn til mel.

Den tids lægekunst rakte ikke til at kunne hjælpe Rasmus, men da Magda var en dygtig og flittig kone, som kunne få meget ud af lidt, ja, så var hverdagen i møllen ikke så ringe endda. Magda havde et stort hjerte og nogle flittige hænder. Hun viste også omsorg for andre og hjalp, hvor hun kunne. Når hun gik på indkøb med kurven over armen hos købmanden på hjørnet af Tallerupvej og Bjælkevej, slog hun ofte et smut ind om gamle Marie, der havde sit lille hus nær derved.

Marie var enke og efter sin mands død et par år forinden, sad hun nu ret så ensom i det hus, som hun havde arvet efter ham. Ganske vist havde der været børn i ægteskabet, men hun havde overlevet dem alle. Ja, en af sønnerne var godt nok draget til Amerika for at søge sin lykke der, og det var da gået ham godt i lang tid og han havde tjent gode penge. Kun sjældent kom der brev fra ham, men hun vidste da, at han havde fået både kone og børn. Han havde skam også bygget sit eget hus og lagt penge op for at kunne besøge sine gamle forældre og vise dem sin lille familie. De skulle jo så også lære hans kone at kende. Ja, han havde såmænd bestilt billetter til et skib, der skulle føre dem over Atlanten. Marie havde haft travlt med at gøre hjemmet

hovedrent, så alt kunne skinne, når den længe savnede igen kom hjem. Men i stedet for kom der blot et telegram, som fortalte, at skibet var forlist under en voldsom storm. Ingen overlevende havde der været. Det var et slag, som helt tog pusten fra Marie og manden, et slag som manden aldrig rigtigt kom sig over. Marie gik i lang tid som bedøvet rundt, mens støvet faldt uænsset på de førhen blankpudsede møbler og gulve.

Omsider fandt hun igen sit naturlige livsmod, kun for at opdage, at et nyt slag ventede. Hendes mand var ved så ringe helbred, at hun måtte vente, at han snart gik bort. Der gik dog otte år, før tuberkulosen gjorde det af med ham. Den havde fået tag i ham på grund af hans ringe modstandskraft efter sønnens død. Igenem disse år passede og plejede hun ham efter bedste evne og så ham blive svagere og svagere. Hun bragte ham lindrende drikke og holdt om ham, når hosten rigtigt tog fat i ham. Samtidig med at hun viste ham et opmuntrende og smilende ansigt, måtte hun skjule sin dybe bekymring over hans skæbne, for at ikke hendes sorg skulle forværre hans tilstand.

Han blev begravet i familiegravstedet, hvor også deres to døtre hvilede sammen med den lillebror, som kun levede sit spæde liv i tre måneder, før Vorherre kaldte ham hjem igen. Hvad døtrene angår, så var den ældste død af samme sygdom som sin far. Den yngste, en livsglad pige, som havde set frem til at blive mor, døde af den slemme barselsfeber efter at have født en lille pige, som var blevet kvalt i navlesnoeren under selve fødselen. Livet havde været hårdt ved Marie, men hun havde aldrig druknet sig i sine sorger. Hver gang et nyt slag ramte hende, dukkede hun sig for det, men kæmpede altid for at genvinde sin livskraft og holde humøret oppe.

Nu var hun gammel, meget gammel. Bentøjte ville ikke gerne, som hun ville. Hænderne var slidte og krogede af et langt livs flid. Alligevel kunne hun dog bruge sit kniplebræt og i de lyse dagtimer sad hun tit og syslede med det fine garn, som blev til yndige kraver og mellemværk, som hun af og til solgte, men endnu hyppigere forærede til mennesker, hun holdt af. Ganske vist var hun ikke rig, men hun havde, som man siger »sit på det tørre«. Hun glædede sig, hver gang Magda kiggede ind til hende og den ældre og den yngre kvinde havde mange gode samtaler.

Magda havde brug for disse »pusterum« i sin travle hverdag. Hendes hænder var også godt skafede, men så fint håndarbejde som Maries, det lå ikke rigtigt for hende. Næh, det var strømper og sokker, der skulle stoppes, knapper der skulle sys i skjorter, ja, og så var det slidte drengebukser, der enten var revnede eller skulle have en lap, den slags grove ting, for børnenes tøj skulle i hvert fald være helt og rent – og det var det. Kun sjældent var der råd til et nyt stykke stof til et skørt til hende selv. Når hun havde slidt på skørtet

i lang tid, kunne hun så af de bedste stykker sy et skørt til en af døtrene eller en lille jakke til en af smådrene – og det var hun dygtig til. Ikke meget gik til spilde i den lille møllerbolig.

Efter at Rasmus havde mistet en del af sin førlighed, var det også hendes arbejde at passe den store køkkenhave, for han kunne jo ikke, »skindet«. Børnene hjalp naturligvis til med det, de kunne og det var jo mest at rive ukrudt op – uden at tage de nyttige spirer med, som skulle vokse og forsyne familien med grøntsager året igennem. Magda syltede bær og frugter, asier og rødbeder og havde tit »syltetøj« med i kurven, når hun besøgte Marie. Kartoffelbedet var et helt kapitel for sig. Det var stort, for de velsmagende knolde lagde en god bund, når så mange munde skulle mættes. Der blev luget og hyppet omsorgsfuldt omkring planterne, der takkede for plejen ved at skyde kraftige grønne skud og siden bære sarte hvide blomster. Når toppene visnede hen på efteråret, var det en ren svir for hele familien at være med til høsten af knoldene.

Jens, den ældste, kørte trillebøren med spade og greb ud til bedet. På den stod også Magdas kurv, hvori hun havde pakket mellemadder og hjemmelavet frugtsaft til børnene. Til hende selv og manden var der såmænd en flaske med kaffe, omhyggeligt omviklet med en gammel ulden trøje, så den skulle holde sig varm. Efter Jens gik så Magda med den mindste på armen. Han var også godt pakket ind i uldent tøj og blev anbragt i læ mellem to kartoffelrækker, hvor han hurtigt faldt i søvn. Så gik det ellers løs med opgravningen af kartoflerne. Hver enkelt plante blev rystet fri for knolde og små ivrige fingre gravede i den løsnede jord efter dem, som måske endnu puttede sig der. Så lå kartoflerne og tørrede en stund, mens børnene samlede toppene sammen i en bunke henne ved faderen, som i mellemtiden sindigt og roligt var gået i gang med at grave en kartoffelkule. Det var hans hverv og skulle gøres ordentligt, om end det gik langsomt. Kulen skulle fores med halm, for at frosten ikke skulle angribe kartoflerne og gøre dem sorte og sødledne.

Ude i kartoffelmarken havde børnene deres morskab af at konkurrere om hvem af dem, der kunne finde den plante, der gav flest kartofler, så der blev gravet dybt med fingrene for at finde lige den knold, der fik netop den plante til at være den mest gavmilde. Rasmus, der havde sat sig på trillebøren for at få pusten igen, så glad på børnenes anstrengelser. Så lavede han et lille bål af de tørre toppe, der lå foran ham. Det blev signalet til at børnene nu kom ilende hen med hver et par af de største kartofler, de havde kunnet finde. Rasmus tog imod dem og lagde dem forsigtigt ind under de nederste gløder i bålet, som han fra nu af holdt vedlige. Så kunne kartofler ligge der og mørne, mens de gjorde marken færdig. Jordens herlige frugter blev samlet ind i forklæder, hæn-

der og lommer og bragt til kulen og da alt var på plads, satte de sig og nød de stegte kartofler, der smagte af efterårets modenhed og en lille smule røg. – Det var en glædens dag for alle, om blot vejret var med dem. Man sov godt i de trange rum efter sådan en dag og dagen efter kunne gamle Marie være sikker på, at Magda kom hen til hende med en spandfuld gode kartofler.

Mads, der havde fulgt opmærksomt med i farmoderens beretning, brød nu pludselig ind i fortællingen: »Jamen farmor, gik de børn da ikke i skole om dagen og legede de aldrig med hinanden og andre børn?«

»Jo Mads, det gjorde de da. De gik i skole hver anden dag og de legede med de andre børn, når der var tid til det. Men først og fremmest havde de pligter at passe derhjemme.«

»Hvad for pligter?«

»Du ved jo allerede, at den store Jens måtte hjælpe sin far med sækkene i møl-

len. De andre børn hjalp til med at passe haven, som sagt. Pigerne lærte at lave mad hos deres mor og det var også dem, der sørgede for at hente æg fra hønsene og fodre dem. Drengene måtte hugge brænde og bære tørv til kakkelovnen og komfuret og hente vand fra brønden, så de havde alle sammen nogle ting, de skulle sørge for, før der var tid til leg.«

»Nøjhh! Det må altså have været strengt! Men hvad legede de så, når de havde fri?«

»De kunne lege tagfat og skjul med de andre børn, de kendte. Drengene legede røvere og soldater og pigerne sjippede og hinkede. De kedede sig ikke, kan du tro.«

»Näh! – Fortæl noget mere, farmor! Mads skubbede sig lidt længere ned under dynen.

Hanne fortsatte sin fortælling om møllerfamilien og dens gode veninde, Marie. Hun fortalte om, hvordan hverdagen var dengang uden alle de bekvemmeligheder,

som gennem de efterfølgende knap hundrede år havde gjort det grove arbejde nemmere. Hun vidste godt, at det måtte være temmelig svært for Mads at forestille sig et hjem uden elektricitet og indlagt vand. Når hun selv tænkte tilbage på sit liv, så var radio og fjernsyn, vaskemaskine og støvsuger en selvfølgelig del af hendes hverdag. Tænk, hvad det måtte have kostet af kræfter og tid, før de to sidstnævnte kom i hvermands eje.

Nu fortalte hun så Mads, at selv om møllerfamilien havde et slidsomt liv, trivedes livsglæden. Børnene var raske og sunde, ja bortset fra skoldkopper, fåresyge og røde hunde, som man jo regnede med, at alle skulle have, var de forskånede for sygdomme.

Besøgene hos gamle Marie tog til, efterhånden som hun blev ældre og ikke så sjældent gjorde nu også Rasmus sig et ærinde hos hende for at lave lidt småreparationer for hende. Meget magtede han jo

ikke, men smøre et dørhængsel, der peb, eller tætnet en utæt kakkellov – det kunne han da klare. Også børnene smuttede ind på vej fra skole, for at høre, om hun skulle have noget hentet fra købmanden. Marie var glad for at »få lidt liv i huset«, som hun udtrykte det og kvitterede for deres visit ved at hente kagedåsen frem af sit gemme og byde på småkager. »En til hver hånd«, plejede hun at sige, »der skal også være plads til aftensmaden«. – Og det var der altid! Så snakkede de lidt sammen og Marie viste dem fotografierne af sine børn og sin afdøde mand. De stod fremme på chatol og skænk i fine rammer og børnene beundrede dem og de fine nipsting, som hun også havde stående. Der var især en stor konkylie som var blevet sendt hende fra Amerika. Den var helt ru udvendig, men indeni var den lyserød og glat og når man holdt den op for øret, kunne man høre havets susen i den. Nu var det sådan, at Rasmus og Magda ofte sad lidt længere oppe end børnene og snakkede dæmpet sammen for ikke at forstyrre de små i søvnen. I sådan en snak var det, at de også kom ind på, hvor trangt de boede. Magda var bekymret for, hvor de skulle skaffe sengeplads til den yngste, når skuffen i dragkisten blev ham for lille. Bare et lille rum mere ville løse problemet. Rasmus delte hendes bekymring, men hvad kunne han stille op? Møllen havde nu en gang den størrelse, den havde og tage noget plads fra korn og melsække var jo ikke muligt. At lægge penge til side af den forholdsvis ringe løn til at købe hus for var lige så umuligt. Magda sagde, at de vel klarede sig, som de altid havde gjort det, det vigtigste var dog, at de var sammen, men hun syntes nu nok, at Vorherre kunne se en smule mildt til dem. Rasmus sagde, at hvis nogen havde fortjent Guds velvilje, måtte det da være hans egen kære og dygtige kone. Så gav han hende et knus og et kys, som hun gengældte og så gik også de til ro. Imidlertid var en af pigerne, Else, ikke faldet i søvn, men havde ladet som om. Hun havde hørt hele den sagte samtale og gennem halvt lukkede øjne set forældrenes kærlige godnathilsen. Hun sagde ikke noget til sine søskende om, hvad hun havde hørt, for hun følte det lidt, som om hun havde luret og det, vidste hun, var ikke pænt at gøre. Et par dage senere, da hun var smuttet ind til Marie efter skoletid, faldt de i snak og hun kom til at røbe over for Marie, hvad hun havde hørt forældrene snakke om og at hun var flov over at have lyttet. Marie trøstede hende og sagde, at det kun var godt, at Else havde betroet sig til hende og nu skulle de to bevare det her som en hemmelighed mellem sig. Hun sagde også, at Else ikke skulle være ked af, at de havde så lidt plads i møllen, for det vidste hun råd for, men det skulle Else altså slet ikke røbe for nogen, vel? Else nikkede trøstet, hun skulle nok holde mund, men selvfølgelig ville hun gerne have vidst, hvad Marie havde i tankerne

for at hjælpe dem.

Kort tid efter, da Magda kom på besøg, spurgte Marie hende, om ikke hun og Rasmus kunne komme hen til en tår kaffe, for hun havde noget at snakke med dem om, som de begge skulle høre. Det ville de naturligvis gerne og da den første kop kaffe var gledet ned sammen med nogle af Maries berømmelige småkager, kom hun sagen. Jo, hun havde jo overvejet, at nu da hun var blevet så gammel, ville hun tage vare på, hvordan det skulle gå med hendes jordiske gods, ja, for hendes sjæl skulle pastoren nok tage sig af, mente hun. Og så var det, hun tænkte, at hun ikke havde noget familie, der skulle arve hende, ja, der havde jo heller ikke været nogen til at hjælpe hende sådan i det daglige uden møllerfamilien. Og ja, hvis sandheden skulle frem, så følte hun vel egentlig, at de var blevet hendes familie. Da hun nu vidste, at lejligheden i møllen var så bittelille, så ville hun spørge dem, om de ikke til sin tid kunne tænke sig at overtage hendes lille hus, der trods alt var større end den bolig, de nu havde.

Rasmus og Magda lyttede målløse på hende, tænk om så megen lykke skulle overgå dem. Magda blev så bevæget, at en tåre trillede ned ad hendes kind, hun snøftede op og tørrede sig over ansigtet med bagsiden af hånden. Rasmus var lige så overvældet og han næsten stammede, da han ville takke Marie for hendes gavmilde tanke. Men Marie sagde bare: »Visse- vasse! Det kommer til at være en stund endnu, for I får først huset, når jeg dør. Men vi skal have det her skrevet ned, så myndighederne ved besked og så I ikke bliver forholdt denne gave«. Rasmus mente, at hun havde ret, men at det ikke havde hast. Marie var jo ved godt helbred. »Men gammel«, sagde Marie, »manden med leen henter mig nok snart. Kan du skrive sådan et dokument, Rasmus? Så skriver jeg det under«. Det måtte Rasmus sige nej til, for han havde ikke lært at skrive, så i stedet blev de enige om at søge hjælp hos proprietær Hjort, som var en dannet mand – og betydningsfuld på egnen. Hvis han udfærdigede dokumentet, ville ingen betvivle dets retsdyldighed. Der gik nogen tid, uden at der skete noget, for Rasmus kviede sig lidt ved at skulle bede Hjort om hjælp. Han var ikke sikker på, om Hjort da ikke ville anse det for sort utaknemmelighed, at de ikke ville nøjes med møllerboligen, men stræbte efter noget større. Det hjalp ikke, at både Magda og Marie snakkede godt for ham. Det blev efterår, bladene faldt af træerne, vinden susede uhyggeligt i de nøgne møllevinger og folk samlede sig omkring kakkellovne og deltes om det sparsomme lys, der kom fra vokslys og – nogle steder – petroleumslampen. Således også hos møllerens. Magda var ved at gøre sig klar til at gå ud i mørket. Der var sket det, at gamle Marie var faldet over sin kat, da hun ville ud i sit køkken. Hun havde slået sig slemt og måtte holde sengen, helt afhængig af den hjælp, som møllerfamili-

en så gerne gav hende. Nu var der imidlertid stødt en lungebetændelse til og lægen gav ikke meget håb om, at hun kunne komme sig, hendes alder taget i betragtning.

»Han kunne da bare give hende noget penicillin«, afbrød Mads nok engang.

»Nej, for det var slet ikke opfundet endnu«, sagde farmor.

»Jamen, hvad så med det papir på at de skulle arve huset?« spurgte knægten.

»Det er lige det, jeg skal til at fortælle nu, så hør godt efter!«

»Magda gik altså ud i den mørke aften«, fortalte farmor videre, »men hun kom snart tilbage og fortalte, at Marie nu var blevet mere sløj og at hun havde ligget og gispet efter vejret og med besvær gjort Magda forståeligt, at det nu hastede meget med at få lavet det husdokument. Derfor måtte Rasmus så bøje sig og omgående hente proprietæren. Med flagermuslygten i hånden stred han sig hen til Bågegård, hvor alt var mørkt. Der dundrede han først på døren, men ingen hørte ham. Derpå gik han hen til det vindue, bag hvilket han vidste at soveværelset var og bankede ihærdigt på ruden.

Hjort vågnede og kom hen til vinduet og da han fik forklaret, hvad sagen drejede sig om, tøvede han ikke, men kom hurtigt i klæderne og fulgte Rasmus hen til Maries hus. Rasmus' undskyldninger for at vække ham slog han hen, for faktisk glædede det ham, at møllerfamilien kunne få lidt bedre kår uden at det kostede ham andet end at stille sin skrivekunst til rådighed.

Dokumentet blev udfærdiget og underskrevet med rystende hånd af Marie og hun drog en kort stund efter sit sidste åndedrag. Midt i sorgen over at miste en god ven måtte møllerfamilien dog glæde sig over hendes sidste vilje. Kort før jul flyttede de alle ind i det nydelige lille hus. Magda satte en ære i at holde alt lige så pudset og plejet som i Maries tid og ved det fotografi af Marie, som stod fremmest på chatollet, satte hun altid en lille buket blomster, eller ved juletid en buket gran. De sidste af Maries småkager deltes de om selve juleaften, da julefreden havde sænket sig over by og land og æblerne sydede i ovnen«.

»Farmor, der var de vel nok heldige, ikke?« lød det fra Mads, »men de var også meget fattige, synes jeg. I morgen skal du fortælle mig, hvad de fik i julegave, for det kan vel ikke have været så meget«.

»Nej, det var det ikke, men de var glade alligevel«, sagde farmor.

»Jeg ønsker mig en action-man til jul, tror du, at jeg får det?« Nu var Mads krøbet helt ned under dynen og hans øjne var kun halvt åbne.

»Det vil tiden vise! – Og nu skal du sove!« Farmor stoppede dynen ned om ryggen på ham. Så rejste hun sig og efter et sidste kærligt god nat slukkede hun lyset og gik ud, men lod døren stå på klem ind til barnebarnet.

Kunstværk på teglværk

Ler: Teglværket i Tommerup har fundet sin niche

Af Ole Frank Rasmussen

Det var engang for ikke så længe siden, da man skulle skifte tog i Tommerup for at komme til Assens, og byen stadig havde to produktive teglværker: Lilleskov Teglværk grundlagt i 1905 og Tommerup Teglværk, der nåede seks generationer under den lokalt indflydelsesrige familien Rasmussen.

I dag er der museum i Lilleskov, der lukkede i 1983, og Tommerup Teglværk er bedst kendt som arbejdende kunstnerværksted og udstillingsforum for en række kunstnere, der er underlejlere i det gamle teglværk.

Men tegl produceres der fortsat på Skovstrupvej i Tommerup ikke med 30-40 mand ansat som i fordums tid, men med en lille snes. De er i dag ansat hos Tommerup Bygningskeramik, der sidste år blev fusioneret ind i Pipers Teglværker A/S – hovedaktionær i salgsorganisationen Randers Tegl. Tommerup-teglværket har oplevet en renaissance de seneste år. Omsætningen er på fem år steget fra to til syv millioner kroner, virksomheden giver overskud, og der brændes i dag hele året rundt med undtagelse af juledag og nytårsdag.

Kundeekredsen omfatter blandt andre Novo Nordisk, Dong, Ceres Bryggerier-

ne, Landbohøjskolen, flere boligforeninger, kulturhuset i Hørsholm, Danske Træløst med flere.

En forsigtig mand

Driftsleder Erik Christensen har flere gange overvejet, om han skulle investere fire-fem millioner kroner i nok en ovn – måske bliver det nødvendigt, hvis en ny ordre falder i hak. Den kommer til at beslaglægge produktionskapaciteten i halvandet år.

Men Erik Christensen er en forsigtig mand. Man skulle jo nødig fejlinvestere på grund en enlig svale. Den gør som bekendt ingen sommer.

Når det er lykkedes Tommerup Bygningskeramik at overleve på et marked, hvor mange er bukket under, skyldes det udelukkende specialisering.

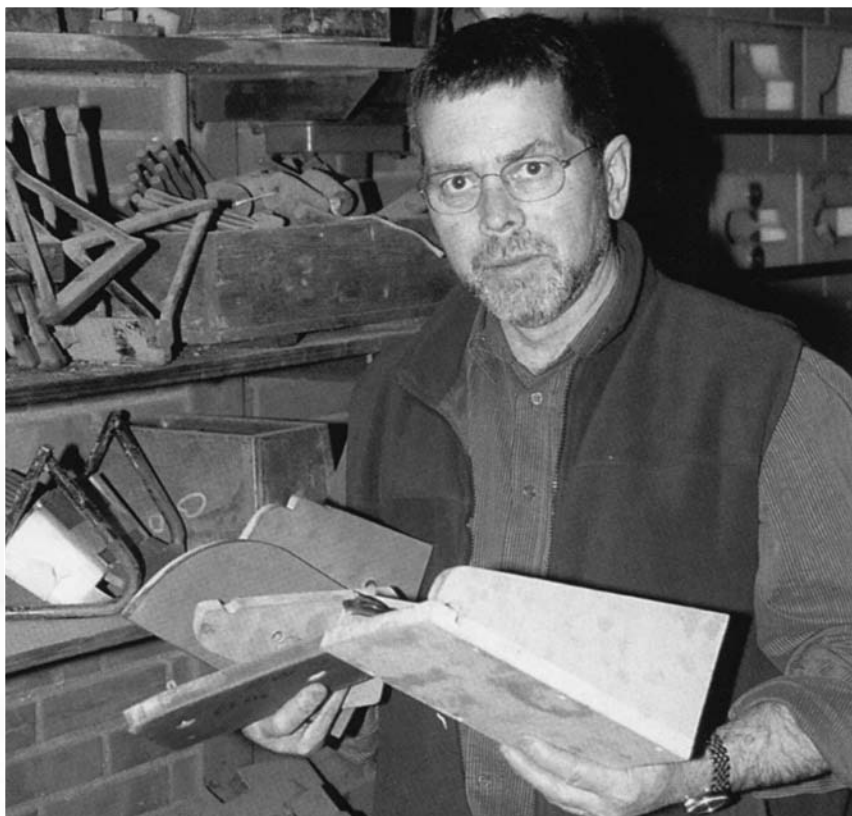
Siden 1993 har værket produceret glaseret tegl samt blå- og grådæmpede mur- og teglsten, der brændes med minimal eller ingen ilttilførsel. Det trækker jernet frem i de røde mursten, så de farves mørke. De gule sten, der indeholder mere kalk, kommer til at fremtræde med grå nuancer.

Fire dage og 800 grader

Processen tager fire dage i en 800 grader gas-opvarmet ovn uden tilførsel af ilt. Processen kan dog nuanceres ved valget af sten og tilførsel af ilt, så stenene får »spil« og kommer til at changere.

Vi har igennem de seneste år leveret cirka 100.000 sten til Novo Nordisk om året, og de skal næsten være forskellige hver gang, fordi bygningsmassen består af vidt forskellige sten. Så når der bygges til i øst, skal stenene se anderledes ud end i vest, siger Erik Christensen.

Desuden er Tommerup-fabrikken ansatte eksperter i håndformede sten, der anvendes til især ældre bygninger. Værket

Tommerup Teglværk lever af at blådæmpe teglsten, men har samtidig en nicheproduktion af glaserede teglsten til kunstnerisk udsmykning.

fremstiller selv de forme og redskaber, der skal få stenene til at ligne originalerne. Kunsten er blandt andet at lave formene i de rigtige mål – for under brændingen svinder stenene cirka otte procent.

Er stenene specielt kantede anvendes en slags ostehøvl til at skære, så de spidse vinkler ikke ødelægges under brændingen.

Kunstværk

Der er også et andet produkt Erik Christensens hjerte brænder for, nemlig kunststen. Hidtil har afsætningen ikke stået mål med ambitionerne, og det ærgrer den 57-årige driftsleder.

Kunst-sten er som navnet antyder kunstværker på glaserede mursten.

Resultatet kan blandt andet ses i en renoveret boligbebyggelse i Ballerup, hvor 17 huse blev forsynet med kunstværker.

Erik Christensen havde håbet, at flere private husejere havde lyst til at udsmykke parcelhuset på lignende vis og har endda opfundet en metode, så virksomheden selv – som en slags serigrafisk – kan overføre det

kunstneriske motiv til murstenene uden, at kunstneren er til stede.

Til gengæld er der salg i det blådæmpede tegl, der blandt andet anvendes til sorte tegltage. Tommerup-fabrikken har oplevet en stigning på 30 procent det seneste år på trods af modedillen med sortglaseret tegl.

Det er som om, mange har oplevet problemer med de sortglaserede tegltage, der blænder naboen og trafikken. Det sker ikke når teglen er blådæmpet.

Oftentimes vil kunderne også gerne have en sort sålbænk under vinduet og en glaseret krukke, så det hele matcher, siger Erik Christensen, der oprindeligt er odenseaner.

Kedede sig på fabrik

Han kom ind i teglbranchen for 20 år siden, da han kedede sig ved sit værkførerjob på en maskinfabrik. Første stop var Hemmerslev teglværk, der i dag er lukket. Her fik han dog indblik i produktionen og de maskiner, der anvendes.

For fem år siden kom Erik Christensen til Tommerup, og selv om der var indkøbt en

forholdsvis ny ovn, der oprindeligt var tiltænkt produktion af glaseret tegl, rev Erik Christensen alle relæer ud af ovnen. Det fyldte tre trillebørfulde.

I dag styres og overvåges ovnene via et computersystem, jeg selv har opfundet, og som jeg kan følge hjemmefra.

Jeg fik lidt hjælp af ham, der solgte det, men ellers kræver det bare lidt logisk sans at lave programmerne, fortæller Erik Christensen beskedent. Mens brændingen er automatiseret, er virksomheden i øjeblikket i dialog med Arbejdstilsynet om en løsning på EGA – ensidigt gentagende arbejde – og ifølge Erik Christensen er parterne enige.

Tommerup Bygningskeramik indgår i dag i et tæt samarbejde med de øvrige teglværker i Pipers Teglværker.

Tagsten købes ofte hos teglværket i Højslev, mens de røde mursten kommer fra Hammershøj og de gule sten fra Gandrup.

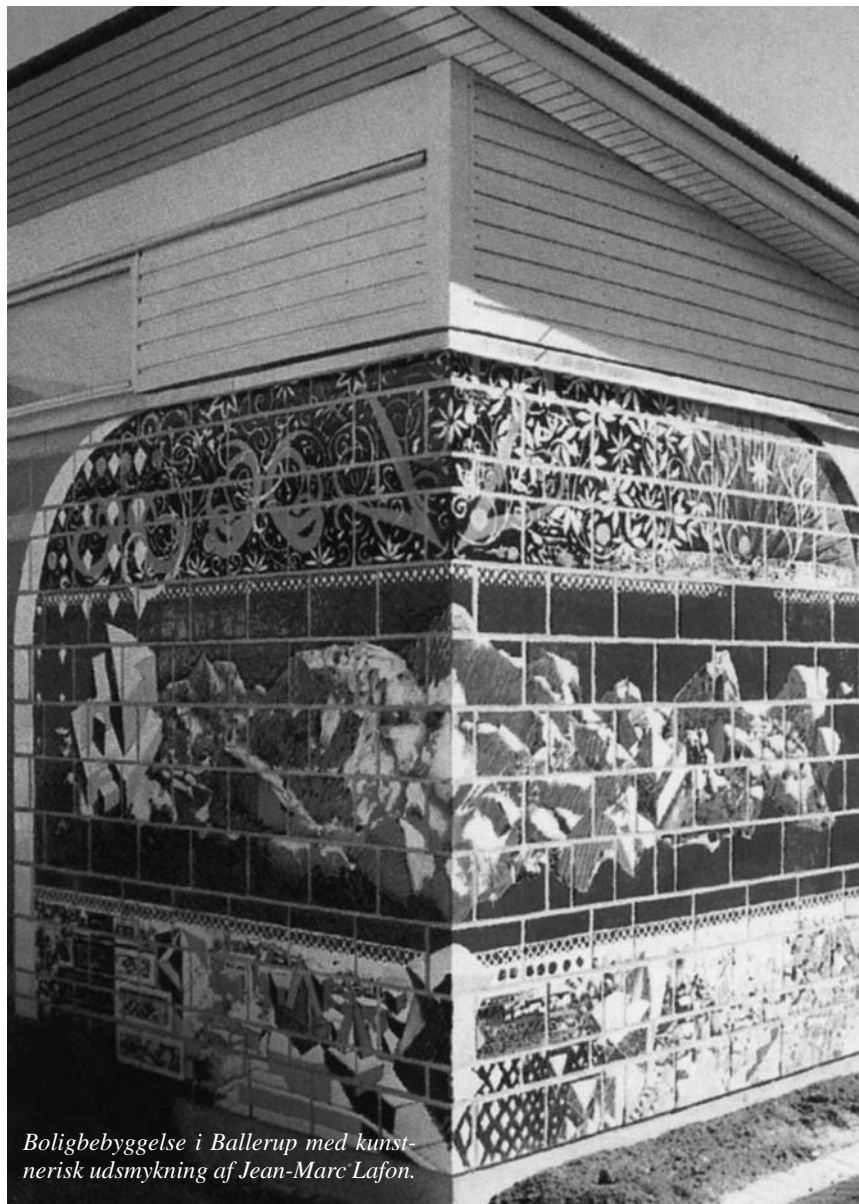
Kunstnerisk teglværk

Det sker, at man samarbejder med teglværkets andre lejere, der for længst har fået et gennembrud som Danmarks kunstneriske teglværk og blandt andet er blevet kendt for Peter Brandes monumentale krukker.

Men ellers er den daglige kunst for Erik Christensen at sikre, at der tjenes penge i det gamle teglværk – og det gør der.

Erik Christensen håber, at flere private husejere får lyst til at udsmykke parcelhuset – men foreløbig er der mest virksomheder, der er på ordresedlen.

- Tommerup Bygningskeramik er en del af Pipers Teglværker A/S, der også omfatter teglværket i Gandrup, Hammershøj og Højslev. Desuden ejer Pipers Nordischer Ziegel Industrie GmbH, Pipers Råstofselskab 90 procent, Nordischer Ziegel Handel GmbH 66,75 procent, Højslev Teglværk A/S 16,75 procent, salgsselskabet Randers Tegl 50 procent og A/S af 1-4-1998, der er moderselskab for Carlsbjerg Bjælker A/S 50 procent.
- Pipers Teglværker A/S omsatte sidste regnskabsår for knap 118 millioner kroner, havde et overskud på 7,5 millioner kroner. Egenkapitalen er på imponerende 156 millioner kroner.
- Som nævnt ejer Pipers Teglværker A/S 50 procent af den landsdækkende salgsorganisation Randers Tegl, der omfatter 7 danske teglværker og 2 specialværker, der har en samlet kapacitet på ca. 200 millioner mursten og specialsten samt 20 millioner tagsten.
- Følgende teglværker er med i organisationen: Bindslev Teglværk, Gandrup Teglværk, Randers Tegl, Højslev Teglværk, Vindø Teglværk, Carlsberg Bjælker, Hammershøj Teglværk, Tommerup Bygningskeramik, Petersminde Teglværk.

Boligbebyggelse i Ballerup med kunstnerisk udsmykning af Jean-Marc Lafon.

Lokalhistorien samles og gemmes på Rytterskolen i Brylle

Af Preben Find

Stadigt flere fatter interesse for lokalhistorien. Mange for at få klarhed over egen identitet ved at spore sine rødder. Og ofte findes svarene på det lokalhistoriske arkiv.

Lokalhistorien er også Danmarkshistorie, men for den enkelte gælder den nok fortsat i højere grad det nære og derfor umiddelbart vedkommende.

Førhen var rigets museer og landsarkiver stort set ene om at dokumentere fortiden. Nogle få egnmuseer – som eksempelvis Hjemstavngården i Gummerup – var dog dukket op.

Med kommunalreformen i 1970 og den samtidige generelle udvikling i og af samfundet skulle alt småt nu være større. Små lokale foreninger, som havde eksisteret i årtier, blev enten nedlagt eller sammenlagt med andre.

I mange foreninger med præg af folkelige bevægelser lå man inde med historisk værdifuldt kildemateriale i form af protokoller, regnskabsbøger, notater og billeder.

Indsigtsfulde og forudseende folk råbte heldigvis »vagt i gevær« i erkendelsen af, at hvis alt dette lokalhistorisk interessante materiale skulle bevares for eftertiden, måtte der snart gøres noget.

For Fyns vedkommende blev varselskuddet affyret af landsarkivar Anne Rising i Odense i 1977, hvor hun indkaldte lokalhistorisk interesserede til et orienterede møde.

I dette møde deltog blandt mange andre Rasmus Andersen fra Brylle.

Rasmus Andersen deltog sandsynligvis helt for egen regning og risiko, men det skulle snart vise sig, at han også ville have været den helt rigtige repræsentant for lokalområdet, om nogen havde sendt ham.

For allerede den 16. marts 1978 indkalte

Rasmus Andersen tog initiativ til oprettelsen af foreningen og blev dens selvskrevne første formand.

han sammen med andre, hvis interesse for sagen han i mellemtiden havde vakt, til en stiftende generalforsamling på Brylle Skole.

Her blev »Lokalhistorisk forening for Brylle Sogn« oprettet. Foreningens formål var »at drive et lokalhistorisk arkiv og at styrke den lokalhistoriske interesse gennem afholdelse af møder, ekskursioner med mere«.

Til foreningens første bestyrelse valgte man Rasmus Andersen, der blev formand, Niels Henrik Lindegaard, som blev næstformand, Rigmor Andreasen, der fik dobbeltjansen som både sekretær og kasserer, og som øvrige bestyrelsesmedlemmer Knud Petersen, Anton Hansen, Olav Jensen, Svend Petersen og Nikolaj Hansen.

Ved valget sørgede man klogeligt for, at alle kroge af sognet blev repræsenteret, og herved havde man automatisk skabt

det optimale netværk for den indsamling af arkivalier, der snart tog fart.

I foreningen havde man lige fra starten ønsket at få domicil på den gamle rytterskole i Brylle, og fra Tommerup Kommunes side blev der da også straks stillet et otte kvadratmeter stort lokale i skolens østlige ende til rådighed.

Efter fem års virke som Lokalhistorisk forening for Brylle Sogn, blev »reviret« udvidet, så det nu omfattede hele Tommerup Kommune.

Og ved generalforsamlingen i 1983 kom Emil Høbye fra Verninge og Kresten Gausdal fra Tommerup derfor i bestyrelsen.

Ved samme lejlighed ændredes foreningens navn til »Lokalhistorisk forening for Tommerup Kommune«.

For at bevare de optimale lokal islæt finder man dog i foreningens logo den mere fyldestgørende betegnelse »Lokalhistorisk forening og arkiv for Broholm, Brylle, Tommerup og Verninge Sogne«.

Gennem en årrække lod man sig nøje med de yderst beskedne pladsforhold, der fra starten var stillet til rådighed. Men i takt med den stadigt stigende tilgang af arkivalier – afleveret af privatpersoner eller sporet og indsamlet af foreningens medlemmer – blev plads- og opbevaringsforholdene over tid for trange.

I 1986 søgte man derfor de kommunale myndigheders tilladelse til at indrette og anvende noget af rytterskolens sidebygning til arkiv.

Den ønskede del af sidebygningen, hvor der tidligere havde været vaske- og redskabsrum, og oprindeligt også et gymnastikrum med ribber, omfattede 40 kvadratmeter.

I 1989 modtog foreningen ikke blot kommunens tilladelse, men også et etableringsstilsud på 30.000 kroner.

Disse midler blev anvendt til anskaffelse af materialer. Arbejdet blev udført ved en

frivillig indsats af foreningens medlemmer under Niels Henrik Lindegaards professionelle ledelse.

Næste udvidelse fulgte i 1996, hvor der med et bidrag på 50.000 kroner fra Tommerup Kommune blev mulighed for at etablere et velisoleret og ikke mindst brandsikret arkivrum i forlængelse af den først gennemførte udvidelse.

I 2003 har foreningen fået tildelt råderet over rytterskolens skolestue, hvis størrelse giver mulighed for flere af de aktiviteter, der er naturlige for en lokalhistorisk forening.

Opsætning af permanente eller skiftende kort og plancher. Mindre udstillinger, foredrags- og kursusvirksomhed med anvendelse af tidens virkemidler, mødelokale med mere.

Også disse sidste tiltag er gennemført på basis af frivilligt arbejde.

Gode rammer om tusindvis af arkivalier af enhver art

I disse efterhånden meget gode rammer finder man i dag utallige eksempler og beviser på lokalsamfundets fortid.

Ved foreningens start tog man straks fat på at indsamle gamle foreningsprotokoller. Fra tidligere lokale foreninger, forsyningsselskaber og andre rummer arkivet nu henved 200 forhandlingsprotokoller, regnskabsbøger og andet materiale.

Kopier af kirkebøger og folketællingslister er erhvervet i form af mikrofilm.

Der er over årene indgået flere tusinde billeder og mange andre arkivalier af uvurderlig betydning for fremtidens indsigt i og forståelse af fortiden.

Med fra starten og fortsat i front i alle væsentlige gøremål i foreningen

Den lokalhistoriske forening opstod takket være Rasmus Andersens initiativ i 1978.

Lokal historisk arkiv i Brylle.

Men endnu en person har i særlig grad gennem sit virke bidraget til foreningens og ikke mindst arkivets stadige succes.

Niels Henrik Lindegaard, der var med fra foreningens stiftelse og med i den første bestyrelse, har gennem mange år været leder af arkivet. Med hans tidlige interesse for fotograferingens kunst har han i tilgift været en uvurderlig fotoekspert, når gamle billeder skulle efterbehandles og sikres for eftertiden.

Med sin håndværksmæssige baggrund har han endvidere været selvskrevet som leder af de byggearbejder, der gennem tiden er udført i foreningens regi på Rytterskolen.

Niels Henrik er fortsat foreningens arkivleder, som enhver, der søger, kan støtte sig til i arkivets faste åbningstid eller efter direkte aftale.

Arkiv og dermed også en snert af museum, men støvet når aldrig at lægge sig

»Lokalhistorisk forening for Tommerup Kommune« er en meget aktiv forening.

Da et af foreningens formål er at styrke den lokalhistoriske interesse, afholdes der

blandt andet ekskursioner i form af byvandring, gård- eller virksomhedsbesøg i lokalområdet.

Bedømt efter tilslutningen til disse arrangementer må man sige, at formålet til fulde opfyldes, da deltagerantallet hver gang har været meget stort.

En gang om året arrangeres desuden en udflugt til udensogns steder.

De tidligere udgivne lokalhistoriske bøger forfattet af Frederik Hjort og John M. Møller er genoptrykt, og nye sognehistoriske bøger er kommet til.

Interessen for den lokale historie og for slægtshistorien synes i disse år at være endog meget stor.

Og dermed forekommer borgernes interesse for den lokalhistoriske forenings arbejde også at være stigende.

Interessen for at være aktiv med synes heller ikke at lade noget efter, for gennem foreningens 25 første leveår har blot 22 personer haft sæde i dens bestyrelse.

I dag tæller bestyrelsen:

Arne Rasmussen,
formand - tlf. 6476 1093
Thyge Scerning,
sekretær - tlf. 6475 1190
Ejgil Jacobsen,
kasserer - tlf. 6476 1030
Poul Andersen - tlf. 6475 1500
Ellen Dalsgård - tlf. 6475 2424
Bjarne Møller Hansen - tlf. 6475 1378
Ruth Jensen - tlf. 6476 3193
Jens Lund - tlf. 6476 1940
Svend Petersen - tlf. 6476 1391

Og man kan rette henvendelse til alle, hvis man ligger inde med materiale, der kunne tænkes at have interesse for foreningens arbejde.

Materiale kan naturligvis også indleveres direkte på arkivet på adressen

Rytterskolen
Ryttergade 3
Brylle, 5690 Tommerup

Arkivets daglige leder Niels Henrik Lindegaard holder styr på de utallige arkivalier, der er kommet til gennem foreningens indtil nu 25-årige levetid.

Kommunens biblioteker modtager ligeledes eventuelt materiale, som viderebringes til arkivet i Brylle.

Nårup Savværk

VIRKSOMHEDSPORTRÆT

Nårup Savværk blev grundlagt af den nuværende ejer Oluf Lund's oldefar Hans Hansen, som ejede gården »Fredskovsminde« i Skovstrup. Denne Hans Hansen skrev i 1917 en beretning om sin »Livsførelse«. Indledningen hertil bringes hermed som optakt til historien om Nårup savværk.

*Denne Bog er nedskrevet af Savværksejer H. Hansen, Naarup Savværk
Anno Dom: 1917
Afskrevet i 1965 af Chr. Madsen*

*Min Livshistorie eller rettere Livsførelse
Tilegnet mine kjære Børn og allernærmeste Venner.*

Da jeg skulde komme til Verden er der fortalt mig at Jordemoderen Madam Thomsen var i Hjælmerup i Forretning hvilket var underrettet mine Forældre, det var den 18. April 1843 da min elskede Moder blev syg da blev en af Husmændene Rasmus Andersen beordret af min Fader at spænde Hestene for Vognen og kørte op at hente hende, det var kun en Fjerdingvej borte og da Forretningen var færdig der fik han hurtigt Madammen paa Vognen og rullede afsted af Solevad til.

R.A. var stolt af at være betroet det vigtige Hverv, slog et knald med Pisken da han kom til Solevad By og da det var Brug den Gang at disse Madammer sad i gamle

kasserede Doktorstole som hængte i Remme, saa vipper Stolen og gamle Madam Thomsen faldt af bag Vognen. Rasmus sad stiv og saa ligeud, saa han mærkede det ikke, men da han i rask Fart kom op foran Gadedøren kom Faderen ud for at sætte Trappen til Vognen, thi det en Kassevogn den Gang kjendtes jo ikke Fjedervogne.

Fader spurgte da forbavset, hvor er Madammen, bag i Vognen siger Rasmus og ser tilbage, men der var kun den tomme Stol, men da de saa ser ned i Gaarden kommer Md. Thomsen ind af Porten uden at have taget Skade, saa var den Sorg slukt.

Md. Thomsen kom saa ind og blev til næste Dag den 19. April, og da kom jeg lille Menneskebarn lykkelig og vel til Verden og saa første Gang Dagens Lys.

Alt gik saare vel og der var Glæde over at et Menneske var kommet til Verden, thi vor lille jeg end var, saa var jeg dog et Væsen for mig selv, skabt af Vorherre til at udvikles og blive til noget efter hans Villie og i hans Billede...

Naarup Savværks historie starter i ca. 1890 med den nuværende ejers oldefar, Hans Hansen, fra »Fredskovsminde«.

Hans Hansen havde fået øje på et stort naturligt fald på Hallismose bæk og så muligheden for at opstemme den for at etablere vandkraft. Fra Tommerup Præ-

stegård købte han 10 td. land omkring bækken – og senere en lille ejendom med 6 td. land, der hvor savværket nu ligger. Han opdæmmede bækken, lavede sluseværk og vandhjul, og etablerede mølleri og savværk.

Savværket voksede og der viste sig gode muligheder for at lave en velfungerende virksomhed.

Hans Hansens to sønner, Hans og Oluf, blev derfor sendt ud for at lære om savværksdrift, så der var ekspertise til at drive forretning i fremtiden. De arbejdede på savværker i Sverige og senere – i 1904 – rejste Oluf til Kaukasus i Rusland for at være med til at starte et savværk dér. På grund af uroligheder i Rusland umiddelbart efter den Russisk-Japanske krig, måtte Oluf Hansen dog rejse fra savværket under dramatiske omstændigheder, og han kom hjem i 1906. Med sin viden om savværksdrift var han en værdifuld hjælp i opbygningen og udviklingen af Naarup Savværk, og han blev hurtigt leder af virksomheden.

I 1911 købte Oluf Hansen savværket af sin fader for den formidable sum af kr. 20.000.

Under Oluf Hansens ledelse blev savværket nu en betydelig arbejdsplads på egnen og et populært sted at arbejde.

Oluf Hansen var en dynamisk mand. Han var vågen for ny teknik og nye forretningsgange, så savværket fulgte med

tiden. Udover savværksdrift blev der også etableret tømmerhandel – faktisk hed virksomheden Naarup Savværk og Trælasthandel. Oluf importerede opsavet træ fra Sverige. Dette blev sendt med jernbanen til Naarup Station. Så blev der kørt i pendulfart med hestevogn mellem stationen og savværket, hvor træet blev lagt på lager i de nybyggede røde lagerbygninger. Egnens håndværkere kunne så komme og udvælge det træ de skulle bruge til en given opgave.

Savværkets oprindelige drivkraft – vandhjulet – kunne efterhånden ikke følge med behovet, så Oluf Hansen installerede i 1915 en dampmaskine til at supplere kraften. Udover at produktionen kunne øges, gav dampen mulighed for at kunne tørre træ i et dertil indrettet tørrekammer i forbindelse med dampkedlen. En pakke træ blev kørt i kammeret, som blev forseglet. Ved at lukke damp ind i kammeret blev træets naturlige saft tvunget ud, og træet var klar til brug nogle få dage efter opskæringen. Dette muliggjorde en hurtig omsætning af træet, og er et godt eksempel på Oluf Hansens iværksætterånd.

Med to spand heste blev der hver dag hentet kævler i Krengerup- og Hesbjergskovene og i mange år sikrede Oluf Hansens dynamiske ledelse, at der var travlhed for de op til 12 ansatte på savværket.

De sikrede så til gengæld at der var travlhed i køkkenet hos Oluf's kone Meta. Samtlige medarbejdere på værket var på fuld kost, og en 4-5 stykker boede endda på savværket, i det lille røde træhus, som Oluf Hansen byggede til formålet. Ofte var der forskellige håndværkere på arbejde på savværket. Det kunne være møllebyggeren, som var der i nogle dage for at arbejde på vandhjulet, eller det kunne være murere eller smede. Alle var på fuld kost.

Og der var virkelig tale om fuld kost. Man startede med øllebrød om morgnen, så var der formiddagskaffe og mellemmad. Til middag var der varm mad hver dag. Siden var der eftermiddagskaffe med tilhørende brød, og så kom aftenmørbrød med the. Når årstiden bød på frugt, så var der rødgrød. Til sidst blev der om aftenen sluttet af med aftenkaffe.

Til alle måltider fik man øl – hjemmebrygget naturligvis. Meta bryggede øl et par gange om året i de to store trækar i kælderen, og der stod altid en kande øl på bordet i folkestuen.

Meta og den unge pige kedede sig ikke. Desværre satte sygdom en alt for tidlig stopper for Oluf Hansens virke. Han døde i 1937, kun 53 år gammel. Savværkets ledelse blev nu overtaget af sønnen Hans, som da kun var 19 år gammel. Med støtte fra moderen samt fra mangeårige medarbejdere kørte han savværket videre, og positionen som en af egnens væsentlige virksomheder fortsattes.

Hans fik i 1938 installeret en diselmotor, da dampmaskinen ikke længere var tidsvarende. Dette var et stort fremskridt, og den sikrede en god og stabil drift af værket, som Hans og senere også lillebro-

»Vandfaldet« som det ser ud i dag.

deren Jens samvittighedsfuldt drev helt frem til 1990'erne.

Da havde tiderne dog overhalet den form for savværksdrift som Naarup Savværk stod for og virksomheden var langsomt skrumpet ind til kun at beskæftige »de to brødre fra savværket«. Hans Hansen døde i 1997.

Hans og Jens drev savværket stort set uændret gennem alle årene, så da den nuværende ejer, Oluf Lund, som er nevø til brødrene, overtog værket i 1998, var det som at overtage et stykke af 1930'erne. Alle de gamle maskiner og installationer er endnu på savværket. Mølledammen, vandfaldet, dampmaskinen, den kæmpestore diselmotor, kværnene og den oprindelige bloksav, som har kørt hver dag siden 1890 og som kører perfekt endnu den dag i dag. Bloksaven

bruges stadig jævnlige, og den har nyligt savet en del elmekævler til planker.

Disse nostalgiske rammer skal ikke ændres, men derimod bevares og forhåbentlig udvikles til at blive endnu et af Højfyns interessante turmål.

Oluf Lund er tømrer og møbelarkitekt, og det primære i virksomheden i Naarup Savværk nu er da heller ikke savværksdrift, men design og produktion af møbler. Desuden tegnes og udvikles der møbler for et par møbelfabrikker, bl.a. møbelpolsterfabrikken Trio-Line i Hårby. I de seneste par år er der brugt en del tid på at renovere savværkets bygninger, og i en nyindrettet butik i den renoverede kæmpestenslade vil man fra den 29. november 2003 kunne købe møbler og trælegetøj produceret i værkstedet på Naarup Savværk, samt brugskunst fra lokale kunsthåndværkere.

Oluf Lund og hans canadisk fødte kone Donna mødtes – i øvrigt i lighed med et par man har hørt en del om her på det sidste – på Tasmanien. Begge boede i Australien i et par år, og rejste en del rundt i verden for at få stillet nysgerrigheden.

Donna og Oluf bosatte sig i Århus efter at Oluf var blevet optaget på arkitektskolen dér. Sideløbende med studierne startedes virksomheden med design og produktion af møbler, og denne virksomhed blev drevet fra Århus indtil den blev flyttet til Naarup Savværk i år 2000.

Et par gode venner fra tiden i Århus er flyttet med hertil sammen med deres to børn, og tager del i butik- og værkstedsaktiviteterne.

Onkel Jens, den yngste af »savværksbrødrene«, som stadig bor og trives på savværket, går og fortæller gode røverhistorier fra gamle dage og underviser i brugen af alle de gamle maskiner.

Sammen udgør de savværkets lille gruppe, som i fællesskab arbejder på at gøre stedet spændende og klar til at modtage gæster med interesse for møbeldesign og gammel dansk industrihistorie.

Designermøbler lavet på Naarup Savværk.

Tina Nielsen - en pony dressurridder

ÅRETS SPORTSPRÆSTATION

Tina Nielsen har igennem nogle år – i al ubemærkethed – opnået meget fine resultater inden for hendes sportsgren pony dressurridning. For dette ønsker Lions Club Tommerup at hædre hende med titlen Årets Sportspræstation, hvormed der følger en check på 5000 kr.

Tina Nielsen er 15 år og hendes store interesse er pony dressurridning. Tina har i år deltaget de nordiske mesterskaber i dressur, som foregik i Finland, på ponyen Shagy Sahara, hvor det blev til en guldmedalje for hold og en individuel 4. plads. Tina har desuden deltaget ved Europamesterskaberne der blev afholdt i New Castle i Nordirland på hendes anden pony som hedder Filur, og her blevet Danmark nummer 5 for hold og Tina og Filur blev nummer 6 i B finalen.

Tinas interesse for dressurridning stammer ikke fra fremmede idet Tinas to storesøstre Joan og Anja begge har været på det Danske Pony dressurlandshold. Det er første gang i Dansk Rideforbunds historie at tre søskende alle har været på landsholdet på tre forskellige ponyer. Det er desuden aldrig tidligere sket at en rytter samme år har været på landsholdet til internationale mesterskaber på to forskellige ponyer.

Den store interesse for konkurrenceridning opstod som hos mange andre, efter at Tina startede med at gå til rideundervisning på et elevhold på en rideskole, hvor Tina som alle andre startede på en elevhest. Langsomt voksede interessen for at deltage i konkurrenceridning, hvilket medførte at Tina fik sin egen kat. 3 pony, da hun var 5 år.

Da Tina var 8 år blev familien kontaktet af Betina Nielsen fra Odense som var ejer af kat. 2 ponyen Minnie, som gennem mange år var en af Danmarks bedste ponyer. Betina var blevet for gammel til at ride på pony, og søgte efter en talentfuld rytter til at ride Minnie. Der blev lavet en aftale om at Tina fik Minnie stillet til rådighed. Tina og Minnie fandt hurtigt et godt samarbejde og blev sammen Fynsmester i dressur for kat. 2 ponyer allerede det første år. De følgende to år opnåede Tina og Minnie at vinde bronze- og sølvmedalje til Danmarksmesterskaberne. Da Tina var 12 år gammel var Minnie blevet 21 år og det blev derfor besluttet at Minnie skulle på pension og derfor ikke længere skulle bruges til konkurrenceridning. På dette tidspunkt havde Tina haft den 6-årige kat. 1. pony Filur i to år, og det viste sig hurtigt at Tina og Filur fungerede godt

sammen, og det blev til et Fynsmesterskab det første år.

Det store gennembrud kom i år 2001 hvor Tina og Filur deltog på det Danske landshold ved de Nordiske mesterskaber, hvor de var med til at vinde guldmedalje for hold, og Tina og Filur fik en individuel 2. plads. Samme år fik Tina tilbud om at deltage ved Europamesterskaberne, som foregik i det sydlige Spanien. Tina valgte at melde afbud, idet der var tale om en transporttid på ca. 48 timer, hvilket Tina mente var for lang tid for Filur at stå i en hestetransporter, idet Filur ikke på daværende tidspunkt havde prøvet at blive transporteret ud over landets grænser.

I 2002 valgte Tina at fravælge de Nordiske mesterskaber som foregik i Norge, for at skåne Filur til Europamesterskaberne. I forbindelse med Europamesterskaberne som i 2002 blev afholdt i Haagen i Tyskland havde Tina planlagt et træningsophold hos Anne Van Olst i Holland, men uheldigvis fik Filur en mindre skade under transporten til Holland, som bevirkede at Tina måtte melde afbud til Europamesterskaberne. Året 2002 havde ellers været et utroligt godt år for Tina og Filur, hvor de havde opnået mange flotte placeringer til diverse internationale stævner i udlandet.

Her i 2003 skulle de Nordiske mesterskaber afholdes i Finland og Europamesterskaberne Nordirland. Der var tale om to meget lange ture som lå så tæt på hinanden, at det ville være en stor satsning at udsætte sin pony for to så lange ture, hvorfor det blev besluttet at Tina skulle deltage ved de Nordiske mesterskaber med Shagy Sahara, som er Tinas anden pony, for at spare Filur til Europamesterskaberne.

Tina har her i 2003 haft et utroligt godt stævneår, idet hun har vundet alle de nationale stævner, som hun har stillet op til.

Tina har stadig et år tilbage som ponyrytter og håber på at hun til næste år igen bliver udtaget til landsholdet, hvor der venter en spændende tur til Polen, hvor der i 2004 skal afholdes Europamesterskab.

For tiden har Tina kun én pony at ride på, idet Shagy Sahara er blevet solgt til en talentfuld rytter fra Herning, men til gengæld er hun begyndt ride på en hest, som hun har fået stillet til rådighed af hendes søster. Anja har ambitioner om at være med i toppen som juniorrytter når ponykarrieren slutter ved udgangen af 2004.

Ud over at bruge det meste af sin fritid på at træne, kræves der også stor opbakning fra forældrene for at man kan være med i international ridesport. Dansk Rideforbund har et stort underskud hvilket betyder at den enkelte rytter selv skal financiere en stor del af udgiften, som for 2003 andrager ca. 160.000 kr. hvorfor det er nødvendigt at søge lokale erhvervsdrivende om økonomisk støtte som sponsorer. Det er lykkedes Tina at opnå den fornødne økonomiske støtte som har betydet at hun har kunnet være med i år.

Tina trænes til daglig af Anja Nielsen som er Tinas storesøster.

For dem som ikke er klar over hvad en pony er, kan jeg kort fortælle at en moderne dressurpony, er en stor hest som måler under 1,49 m., og man kan ride som ponyrytter til det, år hvor rytteren fylder 16 år. Der er desuden tale om en sportsgren hvor piger og drenge konkurrerer på lige fod. Efter det fyldte 16. år rykker man op og rider på heste over 1,49 m. og kan ride som junior indtil man fylder 18 år.

De fleste konkurrenceryttere har alle startet med at få undervisning i den lokale rideskole på en elevhest som klubben stiller til rådighed. I Tommerup er der Manngårdens Ridecenter hvor Tommerup ride-

klub holder til, og ledes af den kendte beridder Kjeld Frederiksen som tidligere var landstræner for ponylandsholdet. Det er vigtigt af sikkerhedsmæssige grunde at alle som ønsker at ride og evt. få sin egen pony/hest, at de får den nødvendige undervisning som en rideskole, der er medlem af Dansk rideforbund, kan give. Og som også indebærer det rent sikkerhedsmæssige som der er forbundet med omgangen med en pony/hest.

Checken som Tina vil modtage som Årets Sportspræstation vil blive brugt til yderligere at dygtiggøre sig, og der er allerede planlagt en træningstur til Holland.

Mit afrikanske eventyr

Af Dorthe Bjerregaard

Flyet går langsomt ned over de sneklædte bjerge, og jeg kan huske, jeg tænker, »hvordan kan det her være Afrika?«

Men som vi kommer længere ned, ser vi, der kun er sne på toppen af bjergene, og solen skinner ufortrødent på det skønne landskab. Jeg holder udkig efter Table Mountain, men synes ikke nogle af bjergene ser flade ud – senere skal jeg erfare, at Table Mountain kun ser fladt ud, og kun nede fra jorden!

Efter ca. 20 timers rejse fra Billund, lander flyet endelig i Cape Town International Airport, som kun er lidt større end Billund Lufthavn. Tankerne farer gennem mit hoved, hvad mon jeg vil opleve her, hvem vil jeg møde, vil min kontakt være og hente mig i lufthavnen? Allerede ved immigrationen møder jeg Sydafrikas venlige ansigter, da der bliver grinet venskabeligt af mit pasbillede, og de prøver at udtale mit efternavn. Ude i ankomsthallen står et par velkendte mennesker heldigvis og vi får læsset bagagen i bilen, hvorefter turen går ind mod Cape Town, hvor vi er inviteret på brunch på den skønne »Waterfront«.

Det er midt om vinteren, men ikke desto mindre ligger temperaturen på omkring 25 grader, og solen skinner, som var den bestilt til at byde os velkommen. Turen ind til Cape Town tager ca. ½ time, og den er mit første rigtige møde med Sydafrika. På turen ændrer udsigten sig markant jo nærmere vi kommer byen. Helt ude ved lufthavnen er der blikskure, og alt ser meget fattigt ud, men jo nærmere vi kommer byen, jo større bliver husene, og jo smukkere bliver alt! Senere er det gået op for mig, at denne tur fra lufthavnen ind til byen, viser hvad Sydafrika handler om: Kontraster!

U-lederprojektet

I sommeren 2001 rejste jeg fuld af forventning til Sydafrika for i ca. 10 måneder at arbejde som U-leder. U-lederprojektet var koordineret af Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) og finansieret af DANIDA. Projektet gik i korte træk ud på organisationsudvikling i samarbejde mellem danske børne- og ungdomsorganisationer og tilsvarende i såkaldte SYD-lande, altså 3.verdens lande. Mit ophold var gennem udvekslingsorganisationen Youth For Understanding-Danmark (YFU-DK) i Tommerup, og jeg skulle arbejde for vores søsterorganisation YFU South Africa (YFU-SA).

Organisationsudviklingen i vores tilfælde gik ud på, at vi havde to sydafrikanere i Danmark i et år, hvor de deltog i og lærte af vores organisationsarbejde. Derefter rejste vi to danske piger ned til Sydafrika for også at lære om, hvordan de kører en forening – selvom deres organisation ikke er nær så gammel som vores (de var netop fyldt 8 år, mens vi i YFU-DK havde fejret vores 40-års fødselsdag året før) kan man jo sagtens lære af hinanden. Og hele denne udveksling af erfaringer var netop formålet med vores projekt!

Mit job i Sydafrika bestod af flere forskellige komponenter. Bl.a. foredrag på skoler, deltagelse i og afholdelse af seminarer og workshops for de frivillige i YFU-SA, forberedelse af de studenter, der skulle til Danmark på et års udveksling og meget mere.

Jobbet var hårdt i starten, der var en del opstartsvanskeligheder, som man kan forvente, når to personer kommer fra ét land og skal arbejde i et andet. Men efterhånden som vi fik os sporet ind på hinanden, blev det en fantastisk oplevelse. Blandt andet fordi mit job også bestod i at deltage i de projekter, YFU-SA arrangerer for deres udenlandske studenter. YFU-

DK havde endnu ikke sendt deres første danske student til Sydafrika, og derfor skulle vi lære så meget som muligt om deres program for udvekslingsstuderne. Et af disse projekter vil jeg vende tilbage til senere.

Min afrikanske familie

Som udvekslingsstudent lærer man netop meget om et land ved at bo hos en lokal familie, så det skulle jeg selvfølgelig også. Det er en direkte adgangsbillet til mange ting, når man ankommer til et nyt land, og jeg fik en helt naturlig base og familiære forhold til min værtsfamilie. Jenny, moren i min værtsfamilie, mente dog jeg var for gammel til at være hendes datter, så jeg kaldte dem ikke »mor« og »far«, men deres to drenge blev dog alligevel mine brødre på godt og ondt.

Familien er en helt almindelig familie i en lille forstad til Cape Town. De tilhører den såkaldt »farvede« del af befolkningen. Apartheid-tidens inddeling af befolkningen hænger stadig ved som betegnelser for de forskellige grupper, hvide, farvede, indere og sorte. De farvede er dem, som ikke er hverken hvide eller sorte. Jenny, moren, arbejder som sekretær i et tekstil-firma, mens faren, Anthony, er selvstændig entreprenør med et meget lille firma. Drengene på 16 og 21 går henholdsvis i skole og arbejder som teknisk tegner.

At have sit eget lille firma, som Anthony, er meget almindeligt i Sydafrika, hvor den officielle arbejdsløshedsprocent ligger på over 30. Mange prøver derfor lykken ved at starte et lille firma, hvor de tilbyder netop dét, de har talent for. Anthony tegner og bygger således huse, anlægger haver etc. Nogle gange ansætter han en form for daglejere, andre gange klarer han det selv.

Dette var min familie jeg boede hos under mit ophold i Sydafrika.

Indkomsten i den lille familie var ikke høj, men vi fik mad hver dag og havde et ret stort hus. Netop dette hus var rammen om mange familiesammenkomster. Langt størstedelen af familien boede lige rundt om hjørnet – bogstaveligt talt. Så ved enhver lejlighed holdt vi sammenkomster af større eller mindre art. Den engelske vending »the more, the merrier« (jo flere, jo bedre) kom til sin fulde ret her. Jo flere man kunne invitere, jo bedre. Uformelle sammenkomster med overflod af kager og kaffe med masser af sukker og mælk. Lidt guitarspil og en masse sang, en lille bøn for fremtiden og måske også et spil domino. Eller en rugby- eller cricketkamp i fjernsynet. Se dét var en rigtig familieaften! Og ofte var vi 30 mennesker; familie, venner og naboer kom forbi, blev en halv time, to timer eller hele natten! Så længe man hygger sig, er alle glade! Og det gælder uanset hvilken farve man har. At hygge sig sammen og holde fest, gerne med en »braai« (at grille) dét er sydafrikansk kultur!

Township Stay

Mit job bestod blandt andet i at deltage i de projekter, de udenlandske studenter blev tilbudt. Her vil jeg blot fortælle om det ene, det såkaldte »township stay«, der var et 14 dages projekt, hvor man får tilbud om at bo i en township hos en sort familie og opleve deres anderledes kultur. De fleste, der bor i townships er sorte. En township er endnu et levn fra apartheid-tiden, nemlig de områder omkring byerne, hvor de sorte kunne få tilladelse til at bo, hvis de i forbindelse med et job ikke havde mulighed for at blive boende i deres »hjemlande«. »Hjemlandene« var de områder, der fra regeringens side blev tildelt de forskellige etniske grupper rundt om i landet. En township i dag kan være mange forskellige ting. De fleste beboere i en township har ikke mange penge, men efterhånden får nogle af indbyggerne bedre jobs og tjener flere penge. Mange vælger dog at blive boende, dér hvor de føler, de hører hjemme, hvor deres rødder og venner er. Desuden er jorden billig og man kan nemmere få råd til at større hus her. Derfor kan man i

en township finde alt fra små »tændstikæske huse«, bygget af regeringen som en slags start-hus for tidligere hjemløse, til store fine huse.

En township er ikke blikskure og papkasser! Blikskurene finder man derimod i de såkaldte »informal settlements« – uformelle bosteder, en slags besatte områder. Her har man ikke lov til at bo, men mange kommer fra landet ind til byen og finder et sted, de kan lave en slags hjem!

Den familie, jeg boede hos i Khayelitsha Township syd for Cape Town, var helt fantastisk! De var 7 i familien og boede i et hus på ca. 25 m². Huset havde kun et soveværelse med to senge og et lille køkken samt et badeværelse. For min skyld boede vi i de 14 dage hos en tante, der havde lidt mere plads. Magen til gæstfrihed har jeg aldrig mødt. De havde så godt som ingenting, men alligevel tog de mig ind i deres hjem!

At bo i townships var i sig selv en oplevelse. Mange sydafrikanere ville aldrig drømme om at sætte deres ben i en township, men igen var der intet at være bekymret for – så længe jeg ikke gik alene rundt efter mørkets frembrud! »Ubundu« er en særlig afrikansk skik, hvor man hjælper hinanden, så alle kan klare sig – man deler simpelthen den smule, man har. Og det var tydeligt! En aften skulle vi grille lidt kød, men havde ikke noget brænde. Så gik vi ind til en nabo og lånte lidt. Han kan så komme forbi en anden gang, når han har brug for hjælp til det ene eller det andet!

YFU's projekt er nu omdøbt til »Experience another culture« (oplevel en anden kultur) da de også er begyndt at have permanente værtsfamilier til deres udvekslingsstudenter i townships rundt om i landet. En student, der således bor i en township til hverdag under sit udvekslingsophold, har så i stedet muligheden for at opleve f.eks. en hvid eller en farvet familie og deres hverdag.

Fordommene

Sydafrika har været en del i medierne i Danmark gennem de sidste par år, ikke altid med lige positive historier, men heller ikke altid helt retfærdigt gengivet!

HIV/AIDS, kriminalitet, voldtægter, overfald, mord, fattigdom. Hvem har ikke hørt disse ord i forbindelse med Sydafrika? Og jo, man kan ikke sige, at man ikke finder disse ting i sammenhæng med landet Sydafrika, men der er bare så meget andet også! Og alt dette »andet« hører man sjældent om!

Inden jeg rejste af sted til Sydafrika, var min største frygt da også de svimlende tal, man hører, både statistikkerne for voldtægter og for HIV/AIDS tilfælde. Men jeg var på intet tidspunkt bange, mens jeg boede i Sydafrika. Naturligvis tog jeg mine forholdsregler, men jeg levede på ingen måde bag store mure og elektriske hegn, som man ofte ser i medierne at »alle hvide« gør!

I et land med så mange fattige mennesker som Sydafrika, kan det ikke undgås, der finder mere kriminalitet sted end et sted som Danmark, men efter en sommer i vores eget lille eventyrland, med mord, drab, trafikdræbte i massevis og andre uhyggelige sager, føler jeg desværre ikke forskellen er så stor længere!

Regnbuenationen

Som tidligere nævnt, mener jeg, at Sydafrika handler om kontraster! Hvis man skal beskrive landet ganske kort, kan det kun gøres ved at fortælle, at man indenfor landets grænser finder ALT!

Rige og fattige, høje bjerge og dybe dale, floder, ørken, skønne kyststrækninger, og mørke skove. Mennesker i alle farver, biler der er kørt ud fra fabrikken i går og nogle, der er tapet sammen med gaffa-tape.

Små blikskure, der ser ud, som de kan vælte i den næste storm og kæmpe villager, indhegnet bag store mure. Vinmarker og kornmarker. Kirker af alle slags, moskeer og kristne side om side. Mænd i kjortler, mænd i Armani jakkesæt, kvinder i farvestrålende kjoler med ranke rygge og kartoffelsække på hovedet.

Store hoteller og små almindelige huse, kæmpe casinoer og butikker, der bugner af alverdens mærkevarer, mens der lige udenfor står en handelsmand med de skønneste malerier i flotte farver!

Når man ser den fantastiske blanding af nyt og gammelt og alle mulige kulturer, forstår man hvorfor Nelson Mandela kaldte sit land for regnbuenationen!

Mit andet hjem

I februar 2004 rejser jeg hjem igen. Hjem til Cape Town og min sydafrikanske familie og mine venner. Jeg glæder mig til igen at flyve henover bjergene, som til den tid ikke vil være snedækkede, da jeg ankommer om sommeren. Og jeg glæder mig til køreturen gennem de uformelle bosteder og til Kensington, »min by«. Jeg glæder mig til at gense YFU's kontor, min arbejdsplads, til at indsnuse de velkendte dufte og til at opleve den varme stemning i det fantastiske land.